

YARGININ BAĞIMSIZLIĞI ve TARAFSIZLIĞI

Dr. Levent GÖNENÇ

tepav

Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı (TEPAV) kamu politikaları tasarımı sürecine katkıda bulunmak amacıyla kuruldu ve Aralık 2004'te faaliyete geçti.

Bu amacına ulaşmak için Türkiye'deki fikir tartışmalarının bilgi-veri içeriğini arttıracak araştırmalar yapan TEPAV, araştırmalarını politika üretilecek somut konular üzerinde yoğunlaştırırken, sonuçları da somut ve uygulanabilir politika önerileri şeklinde ortaya koyuyor.

TEPAV politika önerileri geliştirmenin yanı sıra, bazı alanlarda somut projeler üreterek, gerçekleştirilmelerine katkı sağlıyor. Uygulanmakta olan kamu politikalarının izlenmesi ve değerlendirilmesi çalışmalarında da bulunan TEPAV, çalışmalarını destekleyecek eğitim programları ve toplantılar organize ediyor.

TEPAV çalışmalarını temel olarak "ekonomi", "dış politika" ve "yönetişim" alanlarında, objektif ve partilerüstü yaklaşımından ayrılmadan sürdürüyor

TEPAV Anayasa Çalışma Metinleri

YARGININ BAĞIMSIZLIĞI

ve

TARAFSIZLIĞI

Dr. Levent Gönenç

2011

TEPAV ANAYASA ÇALIŞMA METİNLERİ

Yeni bir anayasa yapılırken veya mevcut anayasayı değiştirirken, temel hukuki ve siyasi tercihlerin sağlıklı bir bilgilendirme ve tartışma süreci sonunda ortaya konması, yapılacak yeni anayasanın veya anayasa değişikliğinin geniş kitleler tarafından kabul görmesinin ve uzun ömürlü olmasının ön koşuludur. "TEPAV Anayasa Çalışma Metinleri" Türkiye'nin gündeminden düşmeyen anayasa konusunda sivil toplumun ve vatandaşların bilgilendirilmesi sürecine katkıda bulunmayı amaçlamaktadır. Bu amaç çerçevesinde, çalışma metinleri olabildiğince teknik ayrıntılardan arındırılmış, çeşitli uzmanlık konuları açık ve anlaşılır bir dille aktarılmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda, "TEPAV Anayasa Çalışma Metinleri" tüm anayasa hukuku konularını tüketmek ve her boyutuyla tartışmak iddiasında değildir. Bu metinler hazırlanırken özellikle her bir anayasa sorununun diğer sorunlarla ilişkili olduğu vurgulanmış, yani resmin detaylarından çok "büyük resim" gösterilmeye çalışılmıştır.

"TEPAV Anayasa Çalışma Metinleri" serisi; "Anayasaların Yapılması ve Değiştirilmesi", "Temel Hak ve Özgürlükler", "Denetleme Dengeleme Mekanizmaları" gibi anayasa hukukunun temel konularını içeren başlıklar yanında, bu başlıklar altında değinilen ancak ayrı bir "Çalışma Metni" içerisinde ele alınmayı hak eden, "Anayasa Yargısı", "Yüksek Yargı Kurulları", "Seçim Sistemi" gibi güncel ve tartışmalı başlıkları içerecektir. Seri tamamlandığında, umarız ki, Türkiye'nin anayasal tercihlerini yapması aşamasında vatandaşların ve sivil toplumun kanaatlerini oluşturmalarına katkıda bulunacak bir "malumat seti" ortaya çıkar.

YARGININ BAĞIMSIZLIĞI ve TARAFSIZLIĞI

ÖZET

* Bu çalışmada, temel anayasal konulardan biri olan yargının bağımsızlığı; 1985 tarihli "Birleşmiş Milletler, Yargı Bağımsızlığının Temel İlkeleri", 1994 tarihli "Avrupa Konseyi, Hakimlerin Bağımsızlığı, Etkinliği ve Rolü Konusunda Tavsiye Kararı", 2007 tarihli "Venedik Komisyonu, Yargısal Atamalar Raporu" ve 2010 tarihli "Venedik Komisyonu, Yargıçların Bağımsızlığı Raporu" gibi uluslararası belgeler ışığında incelenmektedir.

* Yargının bağımsızlığı kavramı çeşitli boyutlarıyla incelenebilir. Bu bağlamda, ilk olarak, yargıya olası etki ve müdahalelerin kaynağına göre, yargı organının diğer devlet organlarına karşı bağımsızlığına odaklanan "dış bağımsızlık" ile yargıçların aynı veya üst düzeydeki meslektaşlarının etkilerine maruz kalmamaları anlamına gelen "iç bağımsızlık" arasındaki ayrımı dikkat çekilebilir. Bir başka ayrım, yargıya olası etki ve müdahalelerin hedefine göre yapılabilir. Buna göre, yargıçların teker teker "bireysel bağımsızlığı" ile bir bütün olarak yargı organının "kurumsal bağımsızlığı"ndan söz edilebilir. Bu ayrımlar bağlamında, yargının tüm etki ve müdahalelerden tamamıyla korunmasının mümkün olmadığına altını çizilmektedir. Burada önemli olan, yargının "uygunsuz" müdahalelerden korunmasıdır.

* Yargının bağımsızlığının önemi, otoriter/totaliter rejimler ile liberal demokratik rejimler arasındaki farktan da anlaşılır. Bağımsız bir yargı organının siyasal iktidarın sınırlarını çizen iki temel anayasal ilkeyle, "hukuk devleti" ve "kuvvetler ayrılığı" ilkeleriyle doğrudan ilişkisi, yargı bağımsızlığının temel hak ve özgürlüklerin güvencesi olduğunu gösterir.

* Yargının bağımsızlığına eşlik eden bir başka önemli ilke de "yargının tarafsızlığı"dır. Bağımsızlık yargının çevresel etkilere karşı korunmasını ifade ederken, tarafsızlık, bağımsızlığın sağlanmasının ardından, yargıcın iç muhakeme aşamasında peşin hükümlerden, ideolojik eğilimlerden kurtulmasını anlatır. Bağımsız bir yargıç bile taraflı kararlar verebilir. Gelgelelim, bağımsız olmayan bir yargıcın tarafsızlığını yitirmesi ihtimali çok daha yüksektir.

* Yargıçların her kamu görevlisi gibi hukukun çizdiği sınırlar içerisinde kalmalarının önemi "yargıçların sorumluluğu" veya "yargının hesap verebilirliği" kavramıyla açıklanır. Günümüzde yargıçların kişisel hukuki sorumluluğu genellikle üç başlık altında incelenmektedir; "ceza hukuku bağlamında sorumluluk", "özel hukuk bağlamında sorumluluk", ve "disiplin sorumluluğu".

* Yargının bağımsızlığı ilkesinin anayasada tanınması önemlidir. Bu ilke yargının öncelikle yasama ve yürütmenin olası baskı ve müdahalelerine karşı korunmasını gerektirdiğinden, yasama ve yürütme organlarını da bağlayan ve kolaylıkla değiştirilemeyen anayasada yer alması uygundur. Türkiye'de Cumhuriyet döneminde yürürlüğe giren tüm anayasalarda yargı bağımsızlığına ilişkin hükümler bulunmaktadır. Bu noktada, yargı bağımsızlığına ilişkin ilke ve kurumlara anayasa ve yasalarda yer verilmiş olmasının tek başına yargının bağımsızlığını sağlamaya yetmeyeceğine işaret edilmektedir.

* Günümüzde yargının bağımsızlığının sadece hukuk devleti ilkesi veya temel hak ve özgürlüklerin korunması açısından değil, siyasal ve sosyal başka alanlar, örneğin ekonomik büyüme gibi gelişme göstergeleri açısından da önem taşıdığı vurgulanmaktadır. Sonuçta, toplumsal düzenin kurulması ve geliştirilmesi açısından bu kadar önem taşıyan yargının bağımsızlığı ilkesini hayata geçirebilmek için, yargıç adaylarının nitelikleri, yargıçların atanmaları, yükseltmeleri, tayinleri ve nakilleri, görev süreleri ve özlük hakları konusunda, yasama ve yürütme organlarının yargıyı olumsuz yönde etkilemesine imkân verecek düzenlemelerden kaçınılması gerekir.

İÇİNDEKİLER

Giriş

I. Çeşitli Boyutlarıyla Yargının Bağımsızlığı Kavramı

- a) İç Bağımsızlık ve Dış Bağımsızlık
- b) Bireysel Bağımsızlık ve Kurumsal Bağımsızlık
- c) Yargıya Yönelik "Uygunsuz" Etki ve Müdahalelere Örnekler
 - i) Hukuk-dışı Yollarla Yargının Baskı Altına Alınması
- ii) Anayasal ve Yasal Yetkilerin Kullanılması Yoluyla Yargının Baskı Altına Alınması

II. Yargının Bağımsızlığının Önemi

- a) Otoriter veya Totaliter Rejimlerde Yargının Konumu
- b) Liberal Demokratik Rejimlerde Yargının Konumu
 - i) Yargının Bağımsızlığı ve Hukuk Devleti İlkesi
 - ii) Yargının Bağımsızlığı ve Kuvvetler Ayrılığı İlkesi

III. Yargının Bağımsızlığı ve Yargının Tarafsızlığı Arasındaki İlişki

IV. Yargının Tarafsızlığının Önemi

V. Yargıçların Sorumluluğu veya Yargının Hesap Verebilirliği

VI. "Doğal Yargıç" İlkesi ve Yargının Bağımsızlığı

VII. Yargı Bağımsızlığına İlişkin Temel İlkeler, Kurumlar ve Uygulamalar

- a) Yargıç Adaylarının Nitelikleri
- b) Yargıçların Atanmaları
- c) Yargıçların Yükseltilmeleri
- d) Yargıçların Atanmalarında ve Yükseltilmelerinde Esas Alınacak Ölçütler
- e) Türkiye'de Yargıç Adaylarının Nitelikleri, Yargıçların Atanması ve Yükseltilmesi
 - f) Tayin ve Nakil
- g) Disiplin İşleri, Görevden Uzaklaştırılma ve Görevden Alınma
 - h) Yargıçların Görev Süresi
 - i) Yargıçların Özlük Hakları

Sonuç

Giriş

Yargının bağımsızlığı günümüzde pekişmemiş demokrasiler kadar pekişmiş demokrasilerde de tartışılan temel anayasal konulardan birisidir. Yargının bağımsız olması yargıçların diğer devlet organlarından ayrıcalıklı bir konumda olduğu, başlarına buyruk hareket edecekleri anlamına gelmez. Yargının bağımsızlığı, yargıçların yerine getirdikleri toplumsal işlev dolayısıyla, baskılara ve müdahalelere karşı kurumsal ve anayasal olarak korunması anlamına gelir. Bu çalışma notunda, uluslararası belgelerde belirlenen standartların da yardımıyla, yargının bağımsızlığı kavramının anlamını ve içeriğini netleştirmeye çalışacağız¹. Özellikle, Türkiye'de son yıllarda gündemi meşgul eden tartışmaları kavrayabilmek ve anayasal anlamda doğru sonuçlara ulaşabilmek için böyle bir "**kavramsal berraklaştırma**"nın gerekli olduğuna inanıyoruz.

Yargı bağımsızlığı konusuyla doğrudan veya dolaylı ilgili pek çok **uluslararası belge** mevcuttur. Bununla birlikte, söz konusu belgelerdeki ilkeler genellikle ortak esaslara dayanmakta ve bir belgedeki ilkeler bir diğerinde tekrarlanmaktadır. Bu yüzden biz bu çalışmada öncelikle bu konudaki temel uluslararası belge olarak kabul edilen 1985 tarihli "Birleşmiş Milletler, Yargı Bağımsızlığının Temel İlkeleri"² belgesine başvuracağız. Bunun dışında, konuyla doğrudan ilgili, yakın tarihli ve uluslararası standartları temsil ettiğini düşündüğümüz üç belgeye yer vereceğiz: 1994 tarihli "Avrupa Konseyi, Hakimlerin Bağımsızlığı, Etkinliği ve Rolü Konusunda Tavsiye Kararı"³, 2007 tarihli "Venedik Komisyonu, Yargısal Atamalar Raporu"⁴ ve 2010 tarihli "Venedik Komisyonu, Yargıçların Bağımsızlığı Raporu".⁵

¹ Bu çalışma notunda yapacağımız değerlendirmeler ve varacağımız sonuçlar, yüksek yargıçları da ilgilendirmekle birlikte, esas olarak alt derece yargıçlar için geçerlidir. Çağdaş hukuk sistemlerinde yüksek yargıçlar kural olarak alt derece yargıçlardan farklı bir konumda bulunmaktadır. Bu bağlamda, yüksek yargıçların alt derece yargıçlarına göre daha güvenceli ve ayrıcalıklı bir konumda olduğu söylenebilir. Yüksek yargıçlar ve özellikle anayasa yargıçlarının çağdaş hukuk sistemlerindeki statüsü ayrı bir çalışma notunun konusudur.

² Birleşmiş Milletler, 7. Suç Sorunları Kongresi, 28 Ağustos-6 Eylül 1985 tarihleri arasında Milano'da yapılan toplantıda kabul edilen ve BM Genel Kurulu, 13 Aralık 1985 tarih ve 40/146 sayılı kararıyla onaylanan "Yargı Bağımsızlığının Temel İlkeleri" (*The United Nations Basic Principles on the Independence of the Judiciary, 1985*) [Metin içerisinde "BM, Yargı Bağımsızlığının Temel İlkeleri" olarak kısaltılacaktır.]

³ Hakimlerin Bağımsızlığı, Etkinliği ve Rolü Konusunda, Avrupa Konseyi'ne Üye Devletler Bakanlar Komitesi'nin, 13 Ekim 1994 tarihli 516. toplantısında alınan R (94) 12 sayılı Tavsiye Kararı (*Council of Europe, Recommendation No. R (94) 12 of the Committee of Ministers to Member States on Independence, Efficiency and Role of Judges, Adopted by the Committee of Ministers on 13 October 1994 at the 516 th meeting of the Ministers' Deputies*) [Metin içerisinde "Avrupa Konseyi, Tavsiye Kararı" olarak kısaltılacaktır.]

⁴ Venedik Komisyonu, "Hukuk Yoluyla Demokrasi için Avrupa Komisyonu'nun 2007 tarihli "Yargısal Atamalar" Konulu Raporu, (CDL-AD(2007)028, "Judicial Appointments", *European Commission for Democracy Through Law, Venice Commission, Report adopted by the Venice Commission at its 70th Plenary Session, Venice, 16-17 March 2007*) [Metin içerisinde "Venedik Komisyonu, Yargısal Atamalar Raporu" olarak kısaltılacaktır.]

I. Çeşitli Boyutlarıyla Yargının Bağımsızlığı Kavramı

Yargının bağımsızlığının ne anlama geldiğini açıklamadan önce, literatürde yargının bağımsızlığı kavramının farklı boyutlarından söz edildiğine işaret etmemiz gerekir. Gerçek anlamda yargının bağımsızlığından söz edebilmek için aşağıda açıklayacağımız boyutların veya unsurların bir arada bulunması gerektiğine kuşku yoktur (Shetreet, 1985: 590).

a) Dış Bağımsızlık ve İç Bağımsızlık

Yargıçlar önlerindeki somut olay hakkında yürürlükteki yasalar çerçevesinde karar verirken "herhangi bir gücün" etkisi veya baskısı altında kalmamalıdır. Bu bağlamda, iki tür bağımsızlıktan söz edilebilir: "**Dış bağımsızlık**" ve "**İç bağımsızlık**". Dış bağımsızlık, öncelikle yargı organının diğer devlet organlarına karşı, yani yasama ve yürütme organına karşı bağımsız olmasıdır. 1982 Anayasası'nın 138. maddesinin 3. fıkrasında yargının yasama organı karşısında bağımsızlığını korumak için özel bir hüküm konulmuştur: "Görülmekte olan bir dava hakkında Yasama Meclisinde yargı yetkisinin kullanılması ile ilgili soru sorulamaz, görüşme yapılamaz veya herhangi bir beyanda bulunulamaz."

Bunun yanında, yargıçların yargı-dışı kişi, kurum ve örgütlerden, örneğin siyasi partilerden, sivil toplum örgütlerinden, medyadan,⁶ davanın taraflarından veya davayla ilgili herhangi bir menfaati olan kişilerden gelebilecek ve hukuka, vicdanlarına göre karar vermelerini engelleyebilecek olumsuz etkilere karşı da korunmaları gerekir. İç bağımsızlık ise, "yargı-ıç" bağımsızlığı ifade eder. Buna göre, yargıçlar aynı veya üst düzeydeki meslektaşlarının etkileme, telkin, talimat ve emirlerine muhatap olmamalıdır. Bu ilke, "Venedik Komisyonu, Yargıçların Bağımsızlığı Raporu"nda şu şekilde ifade edilmiştir: "Yargı-ıç bağımsızlık ilkesi, her bir yargıcın bağımsızlığının yargısal karar verme faaliyetleri kapsamında karşılaşılabilecek yargıçlar arası bir tabiiyet ilişkisiyle uyuşmaması anlamına gelir."

⁵ Venedik Komisyonu, "Hukuk Yoluyla Demokrasi için Avrupa Komisyonu"nun 2010 tarihli "Yargının Bağımsızlığı, 1. Bölüm: Yargıçların Bağımsızlığı" Konulu Raporu (CDL-AD(2010)004, *European Commission for Democracy Through Law, Venice Commission, Report on the Independence of the Judicial System, Part I: The Independence of Judges, Adopted by the Venice Commission at its 82nd Plenary Session, Venice, 12-13 March 2010*) [Metin içerisinde "Venedik Komisyonu, Yargıçların Bağımsızlığı Raporu" olarak kısaltılacaktır.]

⁶ Günümüzde özellikle medya-yargı ilişkileri yargı bağımsızlığı bağlamında en çok tartışılan konulardan birisidir. Bu konuda "Venedik Komisyonu Yargıçların Bağımsızlığı Raporu"nun sonuç bölümünde şu ilkeye yer verilmiştir: "14. Yargılama sürecini uygun olmayan baskılardan korumak maksadıyla, bir tarafta yargılama sürecinin korunması ile diğer tarafta basın özgürlüğü ve kamuoyunu ilgilendiren konuların açıkça tartışılabilmesi ihtiyacı arasında uygun bir denge sağlayabilmek için, dikkatle tanımlanan "sub judice" (görülmekte olan dava) ilkesinin uygulanması düşünülebilir."

Yargı-içi bağımsızlığın önemi, Japonya örneği dikkatli bir şekilde incelendiği takdirde açıkça anlaşılabilir. Bu ülkede, II. Dünya Savaşı sonrasında, siyasal iktidarı denetleyen bir yargı yerine siyasal iktidarla uyum içinde çalışan, hatta siyasal iktidara boyun eğen bir yargı ortaya çıkmıştır. Bunun en önemli nedeni, yargısal hiyerarşiyi kontrol eden yüksek yargıçların uzun yıllar iktidarda kalan Liberal Demokrat Parti'ye yakın olmaları ve kendi ideolojik tercihlerini çeşitli kurumsal mekanizmalarla kontrol ettikleri alt derece yargıçlarına dayatmalarıdır (Ramseyer ve Rasmusen, 2003).

b) Bireysel Bağımsızlık ve Kurumsal Bağımsızlık

"İç bağımsızlık-Dış bağımsızlık" yargıya olası etki ve müdahalelerin "kaynağına" göre yapılan bir ayırmadır. Söz konusu etki ve müdahaleler "hedeflerine" göre de bir ayırma tabi tutulabilir: "**Bireysel bağımsızlık**" ve "**Kurumsal bağımsızlık**". Bireysel bağımsızlık, yargıçların bireysel olarak baskı ve müdahalelere maruz kalmaması gerektiğini ifade eder. Kurumsal bağımsızlık ise, bir bütün olarak yargı organının bu tür olumsuz etkilere karşı korunması gerektiği anlamına gelir.

Tüm bu kavramsal açıklamalar sonucunda varmamız gereken nokta şudur: Bir kişi yargıç olarak atandıktan sonra soyut veya somut herhangi bir güce veya iktidara bağımlı olamaz (Avrupa Konseyi, Tavsiye Kararı, 1. İlke, 2.d). Öyleyse, yargının bağımsızlığı çok kısa bir biçimde şunu ifade eder: "Yargıcın tek efendisi hukuktur." (Barak, 2008: 78).

c) Yargıya Yönelik "Uygunsuz" Etki ve Müdahalelere Örnekler

Yargının bağımsızlığı kavramının içeriğini bu şekilde netleştirdikten sonra şunu ilave etmemiz gerekir: Yargıçların karar verirken dolaylı veya doğrudan, herhangi bir kaynaktan gelebilecek etki ve müdahalelere tümüyle kapalı bir ortamda karar verdiğini düşünmek ve yargı bağımsızlığını böyle katı bir biçimde tanımlamak gerçekçi olmaz. Bir başka ifadeyle, yargının bağımsızlığı yargıcın tüm etki ve müdahalelere karşı mutlak ve topyekun izolasyonu anlamına gelmez. Burada önemli olan yargıçların "**uygunsuz**" (*undue*) etki ve müdahalelere karşı korunmasıdır ve bu bağlamda yargıcın karar verme kapasitesini zaafa uğratan etki ve müdahaleler literatürde "uygunsuz" olarak nitelendirilir. Yargı bağımsızlığını olumsuz yönde etkileyebilecek etki ve müdahaleler farklı biçimlerde karşımıza çıkabilir (Russell, 2001: 13-22).

i) Hukuk-dışı Yollarla Yargının Baskı Altına Alınması

Aşırı örneklerde, yargıçlar üzerinde kaba güç kullanıldığı, yargıçların kaba güç tehdidiyle sindirildiği veya yönlendirildiği, kaba gücün devreye girmediği noktalarda yargıçlara ekonomik çıkar teklif edilerek bağımsızlıklarının satın alınmaya çalışıldığı gözlenmektedir. Bir Afrika ülkesi olan Zimbabve'de yaşananlar bu konuda tipik bir örnek olarak verilebilir. Zimbabve'de, hükümetin hayata geçirmek istediği toprak reformuna karşı çıkan veya destek vermeyen yargıçlar ciddi şiddet tehdidiyle karşılaşmıştır. Bu yüzden bazı yargıçlar görevlerini bırakmak veya ülkeyi terk etmek zorunda kalırken, kalanlara, hükümetin lehinde karar vermelerini sağlamak amacıyla, toprak reformu sürecinde kamulaştırma yoluyla el koyulan topraklar dağıtılmıştır (Moyo, 2007: 35-39). Bir başka örnek Meksika'dan verilebilir. Bu ülkede, uyuşturucu kaçakçılığıyla ilgili davalara bakan yargıçlar, rüşvet-şiddet kışkıracısına girmiş görünmektedir. İspanyolca "*plata o plomo*", yani "gümüş veya kurşun" ibaresi, bu davalara bakan yargıçların karşı karşıya bırakıldıkları birbirinden kötü iki seçeneği, yani rüşveti veya şiddeti ifade etmektedir (Menéndez, 2007: 77).

ii) Anayasal ve Yasal Yetkilerin Kullanılması Yoluyla Yargının Baskı Altına Alınması

Bazı örneklerde, yasama ve yürütme organının sahip olduğu anayasal ve yasal yetkileri yargıya baskı yapmak amacıyla kullandığı gözlenmektedir. Bu konuda ilk akla gelen örneklerden biri Rusya Federasyonu'dur. Rusya Federasyonu'nda Anayasa Mahkemesi, Valery Zorkin'in mahkeme başkanlığı döneminde, Devlet Başkanı Boris Yeltsin'in hedefi haline geldi. Yeltsin mahkemeyi pasifize etmek için çeşitli yollar denedi; örneğin, Mahkeme yargıçlarını "bağlılıklarını test etmek amacıyla" özel bir toplantıya davet edecek kadar ileriye gitti, ancak bu tür "ikna" yöntemleri yetersiz kalınca 1993 yılında 1612 sayılı "Başkanlık Kararnamesi" ile Mahkeme'nin faaliyetlerini askıya aldı (Trochev, 2008: 102).

Bazı örneklerde ise, siyasal organların (yani yasama ve yürütme organlarının) yargı kurumlarını oluşturma, çalışma koşullarını belirleme ve yapılarında değişiklik yapma yetkilerini yargı üzerinde bir baskı aracı olarak kullandıklarını görüyoruz. Bu konuda ilk olarak, ABD başkanlarından Franklin Roosevelt'in "**mahkemeyi doldurma planı**" (*court-packing plan*) örnek olarak verilebilir. Roosevelt 1937 yılında bir yasayla Yüksek Mahkeme'nin yeniden yapılandırılmasını önerdi. Burada dikkat çeken nokta, bu yasa önerisi öncesinde Yüksek Mahkeme'nin, 1929 Ekonomik Bunalımı'ndan kurtulmak için hazırlanan "New Deal" yasalarını anayasaya aykırı

bulmuş olmasıdır. "Mahkemeyi doldurma planı" olarak bilinen söz konusu yasayla, Yüksek Mahkeme'nin üye sayısı arttırılmış ve böylece Roosevelt'in politikalarını destekleyecek bir Mahkeme kompozisyonu oluşturulması amaçlanmıştır. Gelen tepkiler üzerine yasa tasarısı geri çekildi (Bkz. McKenna, 2002).

Benzer bir olay yakın zamanda 2004 yılında Venezüella'da yaşandı. Venezüella Anayasası'na göre, halk tarafından seçilen kamu görevlileri, geri çağırmaya (*recall*) ilişkin bir halkoylaması yoluyla, yine halk tarafından görevinden alınabilir (m. 72). Venezüella Anayasası'ndaki bu hüküm Başkan Hugo Chavez için işletildi. Chavez halkoylaması öncesinde Yüksek Mahkeme üyelerinin sayısını 20'den 32'ye çıkaran ve Mahkeme üyelerinin seçim yönteminde ve hukuki statülerinde bazı değişiklikler yapan bir yasayı imzalayarak yürürlüğe soktu. Bu yasa sayesinde Chavez'i destekleyen parlamento çoğunluğu, geri çağırmaya ilişkin halkoylamasında nihai kararı verecek makam olan Yüksek Mahkeme'nin kompozisyonunu belirleme imkanına kavuşacaktı (Castaldi, 2006).

Bazı yazarlar Türkiye'de 2010 anayasa değişiklikleriyle yapılan Anayasa Mahkemesi'ne (AYM) ilişkin yapısal düzenlemeleri, yukarıda aktardığımız örneklerle benzerliği nedeniyle, "mahkemeyi doldurma planı" olarak nitelendirmektedir (Bali, 2010; Yeginsu, 2010). Gerçekten, Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) iktidarı ile Anayasa Mahkemesi arasında 2002 yılından bu yana (zaman zaman örtülü bir biçimde, zaman zaman açık bir biçimde) yaşanan çatışma göz önüne alındığında, AYM'nin üye sayısını artıran, yedek üyelere asıl üye statüsü kazandıran ve üyelerin seçim yöntemini değiştiren son düzenlemeler bu şekilde değerlendirilebilir.

II. Yargının Bağımsızlığının Önemi

Günümüzde bağımsız yargı liberal demokratik rejimlerin "olmazsa olmaz" unsurlarından biri olarak karşımıza çıkar. Yargının bağımsızlığının liberal demokratik rejimler açısından önemini açıklayabilmek için öncelikle otoriter veya totaliter rejimlerde yargının durumu üzerinde durmamız faydalı olabilir.

a) Otoriter veya Totaliter Rejimlerde Yargının Konumu

Genel olarak otoriter veya totaliter rejimlerde yargı temel hak ve özgürlüklerin güvencesi olarak değil, aksine temel hak ve özgürlüklere saygı göstermeyen mevcut rejimin baskı araçlarından biri olarak tasarlanmıştır. Yani, bu tür rejimlerde

mahkemeler adalet dağıtan kurumlar değil, rejim karşıtlarını yargılayan, cezalandıran ve rejimin aşırı güç kullanımını hukuki anlamda meşrulaştırmaya çalışan kurumlardır (Hilbink, 2007). Otoriter veya totaliter rejimlerde, bu konumuyla yargı büyük ölçüde siyasal iktidara bağımlıdır. Örneğin, eski Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nde (SSCB) bu bağımlılık esas olarak iki boyutta karşımıza çıkıyordu: Bir yandan, bireysel olarak yargıçların, kurumsal olarak yargının ihtiyaç duyduğu sosyo-ekonomik kaynaklar Komünist Parti tarafından kontrol ediliyordu. Örneğin, bir yargıcın iyi bir konutta oturabilmesi veya mahkeme binasının onarılması Komünist Parti'nin görevlendirdiği yerel yöneticilerin memnun edilmesine bağlıydı. Diğer yandan, SSCB'de yargıçlar bürokratik baskı altındaydılar. Bu baskı ya doğrudan Komünist Parti tarafından veya Komünist Parti'ye bağlı hiyerarşik üst konumundaki yüksek yargıçlar eliyle yapılıyordu (Solomon ve Foglesong, 2000: 6-7). Eski SSCB'de yargıçlar üzerindeki bu baskının mahiyetini açıklayabilmek için "**telefon hukuku**" (*telephone law*) uygulaması üzerinde durmamız faydalı olabilir. Buna göre yargıçlar, özellikle önemli siyasal davalarda, uygulamaları gereken hukuk kurallarına göre değil de, siyasal iktidarın, yani Komünist Parti yöneticilerinin emir ve talimatlarına göre karar vermekteydiler. Bu bağlamda, yargıçların mesleklerini sürdürebilmeleri, hatta yükselmeleri hukuka uygun ve adil kararlar vermelerine değil, Komünist Parti'den gelen emir ve talimatları sadık bir biçimde uygulamalarına bağlıydı. Sonuçta, Sovyet vatandaşları için mahkemeler hak aramak için başvurulacak bir çare kapısı olmaktan ziyade, siyasal iktidarın kararlarının hukuki bir kılıfa sokulup kendilerine tebliğ edildiği resmi dairelerdi. Bazı yazarlar, günümüzde hala Rusya'da bu uygulamanın geçerli olduğunu ve Rusya'da "hukuk devleti" yerine "telefon hukuku"nun uygulandığını tespit etmektedirler (Hendley, 2009).

b) Liberal Demokratik Rejimlerde Yargının Konumu

Liberal demokratik rejimlerde bağımsız yargı temel hak ve özgürlüklerin güvencesidir. Bu rejimlerde yargının konumunu ve temel hak ve özgürlükler açısından önemini açıklayabilmek için "yargının bağımsızlığı" kavramını iki temel anayasal ilkeyle, "**hukuk devleti**" ve "**kuvvetler ayrılığı**" ilkeleriyle ilişkilendirmemiz yerinde olur.

i) Yargının Bağımsızlığı ve Hukuk Devleti İlkesi

Siyasal iktidar bir toplumdaki en üstün ve en kapsayıcı güçtür. Bu gücün kötüye kullanılmasını engelleyen en önemli unsurlardan biri çağdaş liberal demokratik rejimlerin tanımlayıcı unsurlarından biri olan "hukuk devleti" ilkesidir. Bu ilke gereği, bireyler gibi devlet organları da bu hukuk düzeni içerisinde hareket etmelidir. Böylece, siyasal iktidarı kullanma yetkisine sahip olanların, ellerindeki bu gücü söz konusu yetkiye sahip olmayanlar aleyhine kullanmaları önlenabilir. Hukuk devleti ilkesinin geçerli olduğu toplumlarda hukuk, özellikle anayasalar, her bir bireyin çevresine sanki kurallarla örülmüş şeffaf bir kale inşa eder; devlet, yani siyasal iktidarı kullanan organlar, meşru bir sebep olmadıkça bu kaleye giremezler. Siyasal iktidar bu sınırları aşıp bireylerin yaşam alanına haksız bir şekilde müdahale ettiğinde, buna "dur" diyecek olan yine yargıdır (La Porta, Lopez-de-Silanes, Pop-Eleches, Shleifer, 2004). Yargı, bu bağlamda yasama ve yürütmenin haksız müdahalelerine karşı temel hak ve özgürlüklerin koruyucusu konumundadır (Gewirtz, 2005: 11-12).⁷

ii) Yargının Bağımsızlığı ve Kuvvetler Ayrılığı İlkesi

Yargının, yasama ve yürütmenin anayasa ve yasalarla kendilerine çizilen hukuki sınırları aşıp aşmadıklarını denetleyebilmesi ve eğer aşmışlarsa öngörülen yaptırımları tespit edip uygulayabilmesi için yasama ve yürütmeden bağımsız olması gerekir. Bunu sağlamak içinse çağdaş demokrasilerde "kuvvetler ayrılığı" ilkesi kabul edilmiştir. Kuvvetler ayrılığı, siyasal iktidarın çeşitli devlet organları arasında bölüştürülmesini ifade eder. Yasama, yürütme ve yargı organları siyasal iktidarı birlikte kullanır; ancak yargının yasama ve yürütmeden "ayrı", onlardan "bağımsız" olması şarttır. Çünkü ancak bağımsız bir yargı, diğer organların yasalara ve anayasaya uygun hareket edip etmediğini araştırabilir ve eğer bir aykırılık varsa bunun yaptırımını tespit edebilir. Öyleyse kuvvetler ayrılığı ilkesi, yargının yasama ve yürütmeden bağımsızlaşmasını sağlayarak hukuk devleti ilkesinin de uygulanmasını mümkün kılar.

Yargı bağımsızlığı ve kuvvetler ayrılığı arasındaki ilişki bağlamında yargı bağımsızlığının bir diğer boyutuna da işaret etmemiz uygun olur: Yargının verdiği nihai kararlara diğer devlet organlarının müdahale edememesi, onları değiştirememesi ve saygı gösterip uygulaması gerekir. Bir başka ifadeyle, herhangi

⁷ Bu konuda yapılan ampirik çalışmalar da yargı bağımsızlığı ile temel hak ve özgürlükler arasında bir "neden-sonuç" ilişkisi olduğunu ortaya koymaktadır (Howard ve Carey, 2004: 290).

bir devlet organının yargı kararları üzerinde bir tasarrufu olması düşünülemez (Venedik Komisyonu, Yargıçların Bağımsızlığı Raporu, Sonuç 13). Acaba bu ilke yargının kendisi için de geçerli midir? Çağdaş hukuk sistemlerinin çoğunda, belli şartlarda, alt derece mahkemelerin kararları, üst derece mahkemeler tarafından denetlenabilmekte ve hatta bozulabilmektedir. Yargı kararlarının kalitesinin artırılmasına, kararlarda tutarlılığın ve birliğin sağlanmasına ve sonraki kararlar için yol gösterici ilkelerin belirlenmesine katkıda bulunan bu tür uygulamalar, yargının iç bağımsızlığını tehlikeye düşürecek boyutlara varmadığı, yani yüksek yargıçların hiyerarşik olarak alt kademedeki yargıçların karar verme kapasitelerini etkilemek, yönlendirmek ve kontrol etmek amacıyla kullanılmadığı sürece yargı bağımsızlığını zedeleyen bir uygulama olarak değerlendirilemez (BM, Yargı Bağımsızlığının Temel İlkeleri, 4).

III. Yargının Bağımsızlığı ve Yargının Tarafsızlığı Arasındaki İlişki

Mary L. Volcansek'e göre, bağımsızlık ve tarafsızlık bir madalyonun iki yüzü gibidir ve birini diğerinden ayrı düşünmek olanaksızdır (Volcansek, 2007: 365). Yargıcın, yargısal görev ve sorumluluklarını yerine getirirken, sadece hukuka ve vicdanına karşı sorumlu olması gerekir. Buna göre yargıç önündeki dava hakkında karar verirken, herhangi bir önyargıya veya peşin hükme sahip olmamalı, taraf tutmamalıdır. Yani adalet terazisinin kefeleri taraflar için eşit olmalı, denge taraflardan biri lehine veya aleyhine bozulmamalıdır.

Tarafsızlık ve bağımsızlık arasındaki ilişki daha net bir biçimde şöyle ortaya konabilir: Bağımsızlık, yargıcın çevresel etkilere karşı korunması anlamına gelir. Bir başka ifadeyle, bağımsızlık mekanizmalarıyla yargı-ıç ve yargı-dışı, bireysel ve kurumsal etki ve müdahalelerden yalıtılan yargıç, somut olayı içeren dava dosyasını önüne alır, hukuk kurallarıyla ve vicdanıyla baş başa kalarak karar verir. Eğer sembolik bir dille ifade edecek olursak, mahkeme salonu, yargıcın "uygunsuz" etki ve müdahalelerden uzak karar verdiği "fildişi kulesi"dir. Yargıcın bağımsızlığı sağlandıktan sonra, yani yargıç "fildişi kulesi"ne çekilip, hukuk kuralları ve vicdanıyla baş başa kaldıktan sonra, tarafsızlık devreye girer. Bu anlamıyla bağımsızlık, yargıcın adil karar verebilmesi için gerekli ortamın, korunağın hazırlanmasıdır; tarafsızlık ise, yargıcın karar aşamasında kendi zihnindeki, vicdanındaki önyargılardan, peşin hükümlerden, engellerden kurtulup, yürürlükteki mevzuatı önündeki olaya uygulamasıyla ilgilidir. Tarafsızlık, bu

anlamıyla, yargıcın nihai karar öncesinde iç muhakeme aşamasında mevcut olması gereken bir unsurdur.

Bağımsızlık tam olarak sağlansa bile, tarafsızlığın mutlaka mevcut olacağını varsaymak mümkün değildir. Çevresel tüm olumsuz etkilere karşı korunan bir yargıç bile, kişisel nedenlerle, ideolojik eğilimlerinin bir sonucu olarak veya sadece menfaati olduğu için "tarafli" karar verebilir. Ancak bağımsızlık olmadığında tarafsızlığın olmama ihtimali artar. Yani, bağımsız olmayan, baskılara maruz kalan bir yargıcın, hukuka ve vicdanına göre değil de, kendisine baskı uygulayan güçlerin menfaati doğrultusunda karar verme olasılığı yüksektir. Buna göre bağımsızlığın, bir anlamda tarafsızlığın ön şartı olduğu söylenebilir.

Bağımsızlık anayasal mekanizmalarla karar öncesi sağlanabilecek bir unsurdur, ancak tarafsızlığın gerçekten var olup olmadığı karar açıklandıktan sonra anlaşılabilir. Bununla birlikte, eğer yargıcın tarafsızlığı konusunda güçlü şüpheler varsa, tarafsızlığı sağlamak için karar öncesinde de **"tarafsızlık güvenceleri"** olarak nitelendirilebilecek çeşitli hukuki tedbirler öngörülebilir. En başta, yasada yargıcın hangi hallerde davalara bakamayacağı belirlenebilir. Örneğin, yargıç eşinin veya çocuğunun cinayet davasına bakamaz. Bunun dışında, yargıcın taraflarca reddedilmesi veya kendisinin davadan çekilmesi söz konusu olabilir. Tarafsızlığın gerçekten var olup olmadığı kadar, özelde davanın taraflarının, genelde ise kamuoyunun yargıçların tarafsız oldukları konusunda bir "inanca" sahip olmaları da büyük önem taşır. Tarafsızlık güvenceleri, bu inancın oluşmasına ve sürdürülmesine katkıda bulunur.⁸

IV. Yargının Tarafsızlığının Önemi

Yargıçların davanın taraflardan biri lehine veya aleyhine değil, hukuk kurallarına ve vicdani kanatlarına göre karar vermesi, hukuka olan güvenin tesis edilmesi açısından büyük önem taşır. Dolayısıyla, yargının tarafsızlığı bir ülkedeki hukuk sisteminin meşruiyet kazanması ve bu meşruiyetin sürdürülmesine olumlu anlamda katkıda bulunur. Yargıçların tarafsız olmalarının hukuk sistemi açısından neden

⁸ Bu bağlamda Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM), tarafsızlık konusunu iki boyutuyla, "sübjektif" ve "objektif" boyutuyla değerlendirmektedir. Birincisi, bir mahkemenin tarafsızlığından söz edebilmek için "sübjektif" tarafsızlık şarttır. Bundan kasıt, mahkeme üyelerinden hiçbirinin kişisel bir önyargısının olmamasıdır. Aksi yönde güçlü bir kanıt bulunmadıkça bir yargıcın kişisel, yani sübjektif anlamda tarafsız olduğu kabul edilir. İkincisi, mahkeme "objektif" açıdan da tarafsız olmalıdır; yani ortaya çıkan meşru şüpheleri bertaraf etmeye yetecek güvenceler sunulmalıdır. Eğer bir yargıcın tarafsız olmadığı konusunda meşru sebepler mevcutsa, o yargıcın davadan çekilmesi gerekir (Jayawickrama, 2002: 521-523).

önemli olduğunu açıklayabilmek için öncelikle hukuk kurallarının ve yargı işlevinin niteliğini açıklamamız gerekir. Toplum hayatı hukuk kurallarıyla düzenlenir. Eğer hukuk kuralları kendiliğinden, sorunsuz, tereddütsüz uygulansaydı yargıçlara ihtiyaç olmazdı. Belki ütöpik bir toplum tasarımı bu söz konusu olabilir, ancak gerçek hayatta hukuk kurallarına uyulmaması veya bu kuralların nasıl uygulanacağı konusunda soru işaretlerinin ortaya çıkması her zaman mümkündür. Somut bir uyuşmazlıkta, bir hukuk kuralına gerçekten uyulup uyulmadığına karar veren veya söz konusu hukuk kuralının anlamını ve içeriğini açıklığa kavuşturan, yani yargısal anlamda hukuk kuralını uygulayan yargıçtır. Nihayet, eğer bu kurala uyulmamasının bir yaptırımı varsa, bu yaptırımı da yargıç tespit eder.

Yargıç; davaya konu olan somut olayı değerlendirirken, davada uygulanacak hukuk kurallarını yorumlarken ve varsa uygulanacak yaptırımı tespit ederken hep "karar veren" konumundadır. Bir uyuşmazlığın adil bir biçimde, davanın taraflarının kabul edebileceği şekilde çözüme kavuşturulması için yargıcın herhangi bir baskıya maruz kalmaması, tamamen uygulamakla görevli olduğu hukuk kuralları çerçevesinde, bilgisine, tecrübesine ve vicdani kanaatine göre karar vermesi gerekir. Eğer yargıya yapılan baskı neticesinde hukuk kuralları farklı kişilere farklı biçimde uygulanırsa, yani yargıç hukuk kurallarını tarafsız bir biçimde uygulamak yerine davanın taraflarından birinin lehine veya aleyhine karar verirse bireylerin hukuk sistemine olan güveni sarsılabilir. Nihayetinde, bir toplumda bireyler hukuk sistemine olan inançlarını yitirdikleri takdirde, o toplumda zaman içerisinde söz konusu hukuk sistemini oluşturan kurallara uyulmasını beklemek ve sağlamak imkansız hale gelir.

V. Yargıçların Sorumluluğu veya Yargının Hesap Verebilirliği

Kamu hukukunun en temel ilkelerinden biri olan **"yetki varsa, sorumluluk da olmalıdır"** ilkesi, yasama ve yürütme organları yanında yargı organı için de geçerlidir. Yargıçlar anayasa ve yasalardan kaynaklanan yetkilerini kullanırlarken, her kamu görevlisi gibi kendilerine hukuk tarafından çizilen sınırlar içerisinde kalmalı; eğer yetkilerini hukuka aykırı biçimde kullanıyorsa ve bunun neticesinde bir zarar ortaya çıkıyorsa, aynen diğer kamu görevlileri gibi hukuki anlamda en sorumlu olmalı, hesap vermelidirler.

Günümüzde genel olarak yargıçların kişisel hukuki sorumluluğu üç başlık altında incelenmektedir: **"ceza hukuku bağlamında sorumluluk"** (*penal liability*), **"özel hukuk bağlamında sorumluluk"** (*civil liability*) ve **"disiplin sorumluluğu"**

(*disciplinary liability*) (Cappelletti, 1983: 36-52). Ceza hukuku bağlamında yargıcın sorumluluğu, yargıcın göreviyle ilgili bir suç işlemesi sonucunda ortaya çıkar. Örneğin, bir yargıcın rüşvet alması cezai sorumluluğunu gerektirir. Özel hukuk bağlamında sorumluluk ise, yargıcın verdiği kararlar dolayısıyla zarara uğrayan kişilerin maddi veya manevi tazminat davası açabilmeleri anlamına gelir. Son olarak disiplin sorumluluğu, yargıçların özellikle meslek-içi disiplin kurallarına aykırı davranışları durumunda karşılaşılabilecek yaptırımları anlatır.

Yargıçların kişisel hukuki sorumlulukları düzenlenirken dikkat edilmesi gereken en önemli konu, bu sorumluluk mekanizmalarının yargıçları keyfi bir biçimde cezalandırılmasına hizmet eden baskı araçlarına dönüşmesinin engellenmesidir. Hukuki sorumluluk mekanizmalarının özellikle yürütme organına geniş yetkiler tanıyacak biçimde tasarlanması yargının bağımsızlığı ilkesini zedeler.

VI. "Doğal Yargıç" İlkesi ve Yargının Bağımsızlığı

Doğal yargıç ilkesi, adil yargılanma hakkının en önemli unsurlarından birisidir. Bu ilke gereği, herkes yasayla önceden kurulmuş bir mahkemede yargılanma hakkına sahiptir. Buna göre, belli bir uyuşmazlık ortaya çıktıktan sonra, kişiye veya olaya özgü veya olağanüstü mahkemelerin kurulması bu ilkeye aykırıdır. (International Principles on the Independence and Accountability of Judges, Lawyers and Prosecutors: 2004: 7-11).

Doğal yargıç ilkesinin yargı bağımsızlığı ve tarafsızlığı açısından önemi, "Venedik Komisyonu, Yargıçların Bağımsızlığı Raporu"nda (Sonuç 16) ifade edilmektedir:

"Yasayla önceden belirlenmiş yasal yargıç veya doğal yargıç ilkesinin bir ifadesi olarak, davaların her bir yargıca dağıtılması, önceden yasayla veya yasaya dayalı özel düzenlemelerle, örneğin mahkeme tüzükleriyle belirlenmiş nesnel ve şeffaf kriterlere dayanmalıdır. İstisnalar haklı bir gerekçeyle dayanmalıdır."

Doğal yargıç ilkesine 1982 Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 37. maddesinde yer verilmiştir. Söz konusu maddeye göre: "Hiç kimse kanunen tabi olduğu mahkemeden başka bir merci önüne çıkarılamaz. / Bir kimseyi kanunen tâbi olduğu mahkemeden başka bir merci önüne çıkarma sonucunu doğuran yargı yetkisine sahip olağanüstü merciler kurulamaz."

Bu bağlamda, haklı bir sebep olmadıkça, görülmekte olan bir davanın bir mahkemeden alınıp bir başka mahkemeye verilmesi veya bir davaya bakmakta olan yargıcın yerine bir başkasının görevlendirilmesi yargının bağımsızlığı ilkesini zedeleyecek uygulamalar olarak değerlendirilmelidir.

VII. Yargı Bağımsızlığına İlişkin Temel İlkeler, Kurumlar ve Uygulamalar

Yargı bağımsızlığının esaslarından söz ederken öncelikle bu konudaki düzenlemelerin nerede yer alması gerektiği üzerinde durmamız gerekir. Yargı bağımsızlığı özellikle yasama ve yürütme organlarının baskı ve müdahalesine karşı yargıların korunmasını ifade ettiğine göre, bu ilkenin yasama ve yürütmenin kolaylıkla değiştirmeyeceği kurallarla güvence altına alınmalıdır. Bu bağlamda, bu kurum ve kuralların, yasama ve yürütme organını da bağlayan ve kolaylıkla değiştirilmeyen anayasada yer alması uygun olur.⁹ Kuşkusuz ayrıntılar yasama organının yaptığı sıradan yasalarla veya yürütme organının düzenleyici işlemleriyle somutlaştırılabilir, ancak temel ilkeler, kurumlar ve kurallar anayasada düzenlenmelidir. Bu konuda yapılan karşılaştırmalı bir çalışmada, günümüzde yürürlükte olan anayasaların %65'inde yargı bağımsızlığının açıkça tanındığı ifade edilmektedir (constitutionmaking.org, 2008: 1).

Türkiye'de, Cumhuriyet döneminde yürürlükte olan anayasaların tümünde yargı bağımsızlığına ilişkin hükümlere yer verilmiştir. 1924 Anayasası'nda yasama ve yürütmenin yanında yargı da bir "kuvvet" olarak nitelendirilmiş ve 54. maddede, yargıların bağımsız olduğu, hâkimlere herhangi bir şekilde müdahale edilemeyeceği hükme bağlanmıştır. Bununla birlikte, Anayasa'nın 55. maddesinde, yargıların, yasada belirtilen usul ve haller dışında azledilemeyeceği belirtilerek, siyasal iktidara yargıların azledilmesine ilişkin düzenlemeleri yapma konusunda geniş bir takdir yetkisi tanınmıştır. 56. maddede ise, yargıç güvencesine ilişkin konuların yasayla düzenleneceğine işaret edilerek, siyasal iktidarın yargıların üzerinde hakimiyet kurmasına imkan verecek yasal düzenlemelerin kapısı açılmıştır. Daha da önemlisi, 1924 Anayasası'nın sistemi içerisinde, yasaların anayasaya uygunluğunun denetlenmesine imkan veren bir mekanizmanın olmaması, 54. ve

⁹ "Yargının bağımsızlığına dair temel ilkelerin anayasada veya eşdeğerdeki diğer metinlerde belirtilmesi gerekir. Bu ilkeler arasında, yargının diğer devlet güçlerinden bağımsızlığı, yargıların yalnızca yasalara tabi oldukları, yargıların yalnızca farklı görevlerinden ötürü ayırt edildikleri gibi ilkelerin yanı sıra, yasayla önceden belirlenmiş yasal yargıç veya doğal yargıç ilkeleri ile yargıların azledilemeyeceklerine ilişkin ilkeler de vardır." (Venedik Komisyonu, Yargıların Bağımsızlığı Raporu, Sonuç 1); "Yargı bağımsızlığı, ülkenin anayasa veya yasasında yer verilerek suretiyle devlet tarafından güvence altına alınacaktır. Yargı bağımsızlığına saygı göstermek ve onu gözetmek bütün resmi ve diğer kurumların görevidir." (BM, Yargı Bağımsızlığının Temel İlkeleri, 1)

55. maddelerde gayet cılız bir biçimde ifade edilen yargı bağımsızlığı ilkesine aykırı yasaların yapılması durumunda bunların anayasaya aykırılıklarının tespit edilip anayasal sistemden çıkarılmasını imkansız kılmıştır (Özkorkut, 2006: 236). Tüm bu anlatılanlar bizi, 1924 Anayasası'nda yargı bağımsızlığı ilkesinin yeterince ve etkili bir biçimde güvence altına alınmadığı sonucuna götürmektedir.

1961 Anayasası, yargı bağımsızlığı ilkesini çok daha güvenceli bir biçimde tanımıştır. Anayasa'nın 132. maddesinde: "Hakimler, görevlerinde bağımsızdırlar; Anayasaya, kanuna, hukuka ve vicdani kanaatlarına göre hüküm verirler. / Hiçbir organ, makam, merci veya kişi, yargı yetkisinin kullanılmasında mahkemelere ve hakimlere emir ve talimat veremez; genelge gönderemez; tavsiye ve telkinde bulunamaz." denilerek, yargı bağımsızlığı ilkesi açıkça ifade edilmiştir. 133. maddede ise, yargıçların azil koşullarını belirleme yetkisini siyasi iktidara bırakan 1924 Anayasası'ndan farklı olarak, "Hakimler azlolunamaz. Kendileri istemedikçe, Anayasada gösterilen yaştan önce emekliye ayrılamaz; bir mahkemenin veya kadronun kaldırılması sebebiyle de olsa, aylıklarından yoksun kılınamaz. / Meslekten çıkarılmayı gerektiren bir suçtan dolayı hüküm giymiş olanlarla görevini sağlık bakımından yerine getiremeyeceği kesin olarak anlaşılanlar ve meslekte kalmalarının caiz olmadığına karar verilenler hakkında kanundaki istisnalar saklıdır." hükmüyle yargıçlar için daha güvenceli bir statü oluşturulmuştur. Bütün bunların ötesinde, ilk kez 1961 Anayasası ile kurulan Anayasa Mahkemesi tarafından gerçekleştirilecek yasaların anayasaya uygunluğunun yargısal denetimi mekanizmasıyla, bu hükümlere aykırı yasaların yapılması durumunda, bunların anayasaya aykırılıklarının tespit edilerek iptal edilmesi mümkün hale gelmiştir.

Yargının bağımsızlığı 1982 Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nda esas olarak 138. maddede güvence altına alınmıştır. Söz konusu maddenin konumuzla ilgili ilk iki fıkrası şöyledir:

Hakimler, görevlerinde bağımsızdırlar; Anayasaya, kanuna ve hukuka uygun olarak vicdani kanaatlerine göre hüküm verirler.

Hiçbir organ, makam, merci veya kişi, yargı yetkisinin kullanılmasında mahkemelere ve hakimlere emir ve talimat veremez; genelge gönderemez; tavsiye ve telkinde bulunamaz.

Son yıllarda konuyla ilgili yapılan akademik çalışmalarda, yargı bağımsızlığına ilişkin ilke ve kurumların anayasa ve yasalarda yer almasının, gerçekten yargının

bağımsız olduğu anlamına gelmeyeceği vurgulanmaktadır. Bu bağlamda, yargı bağımsızlığı ikiye ayrılarak incelenmektedir; "*de jure*", yani "**hukuki bağımsızlık**" ve "*de facto*", yani "**fiili bağımsızlık**". Hukuki bağımsızlık, yargıcı baskı ve müdahalelere karşı koruyacak yasal ve anayasal mekanizmaların kurulmasını gerektirir. Ancak bir ülkede, hukuki bağımsızlık mevcut olsa bile yargıçlar uygulamada yargı bağımsızlığını zedeleyecek uygunsuz etki ve müdahalelere maruz kalabilirler.

Bu noktada toplumun yargı bağımsızlığı ve tarafsızlığı konusundaki algısının önemine de işaret etmemiz gerekir. Günümüzde sosyal bilimler alanında yapılan çalışmalarda, yargının toplum tarafından bağımsız ve tarafsız olduğuna "**inanılmasının**", yargının "**gerçekten**" bağımsız ve tarafsız olması kadar önemli olduğuna işaret edilmektedir (CEELI Concept Paper, 1999). Eğer bir toplumda çoğunluk yargının bağımsız ve tarafsız olduğuna inanmıyorsa, yani bu anlamda yargıya güvenmiyorsa, hukuk kurallarına bireylerin gönüllü olarak uymalarını beklemek gerçekçi olmaz; dolayısıyla bir bütün olarak hukuk sisteminin meşruiyetini tesis etmek de fevkalade zorlaşır. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) de kararlarında bu yaklaşımı benimsemektedir. Konuyu Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin (AİHS) 6. maddesinde yer alan "adil yargılanma hakkı" bağlamında değerlendiren AİHM'ye göre, bir mahkemenin bağımsız olduğunun kabul edilebilmesi için, üyelerinin atama biçimi, görev süreleri, dışarıdan gelebilecek baskı ve müdahalelere karşı güvencelerin varlığı yanında, yargılama makamının "**bağımsız bir görünüme sahip olması**" gerekir (Jayawickrama, 2002: 514-515).

Yargıçlık mesleği açısından şu konuların yargı bağımsızlığı ilkelerine göre düzenlenmesi büyük önem taşır; çünkü bu konulara ilişkin işlemler siyasal iktidarın yargıçlar üzerinde doğrudan veya dolaylı olarak baskı kurmasına imkan verir: Yargıç adaylarının nitelikleri, yargıçların atanması ve yükseltilmesi, yargıçların tayinleri ve nakilleri, yargıçların disiplin işleri, görevden uzaklaştırmaları, görevden alınmaları, yargıçların görev süresi ve özlük hakları.

a) Yargıç Adaylarının Nitelikleri

Bu başlık altında esas olarak şu soruların cevabını arayacağız: Acaba yargıçlık mesleğini icra edecek olanlar hangi niteliklere sahip olmalı, nasıl bir eğitimden geçmeli, hangi insan kaynaklarından gelmelidir? Yargıçlık mesleğine girişte yargıç adaylarının hangi kaynaklardan geldiğini karşılaştırmalı örnekler bağlamında

incelediğimizde esas olarak iki modelle karşılaşmaktayız; "**profesyonel model**" ve "**bürokratik model**". Anglo-Sakson modeli olarak da bilinen profesyonel modelde, yargıçlar hukuk alanında çalışan profesyoneller arasından seçilir. Bu modelin uygulandığı tipik örneklerden biri olan İngiltere'de, yargıçlar büyük çoğunlukla faal ve özellikle yüksek mahkemelerde çalışan avukatlar arasından seçilir. Bürokratik modelin uygulandığı Kıta Avrupası'nda ise durum farklıdır. Burada yargı devlet bürokrasisinden tamamen ayrı düşünülmez. Bu bağlamda Kıta Avrupası'nda geçerli olan düşünce biçimi şu şekilde özetlenebilir: Yargı teknik bilgiye dayanan bir faaliyettir ve yargıçlar aynen diğer devlet memurları gibi önceden koyulmuş hukuk kurallarını siyasal organların takdir alanına karışmaksızın veya müdahale etmeksizin uygulamakla yükümlüdürler. Geleneksel olarak, bu düşüncenin geçerli olduğu ülkelerde, örneğin Fransa'da yargıçlık mesleğine girerken aranan şartlar diğer bürokratik görevlere girerken aranan şartlardan çok farklı değildir. Dolayısıyla, bu ülkelerin çoğunda, yargıç adaylarının, örneğin İngiltere'de olduğu gibi, herhangi bir profesyonel tecrübeye sahip olmaları gerekmez; hukuk fakültelerinden mezun olan hukukçular arasında esas olarak teknik hukuk bilgisini içeren bir sınav yapılır. Başarılı olan adaylar hemen bu sınav sonrasında veya sınav sonrası bir staj eğitiminin ardından yargıçlık mesleğine girerler (Bell, 2006: 13-17).

Kuşkusuz bir kişinin yargıçlık mesleğine girebilmesi için, bu mesleğin gereklerine uygun niteliklere sahip olması beklenir. Bir başka ifadeyle, yargıç adaylarının teknik hukuk bilgisiyle donanmış olmaları, iyi yargıç olmaları için yeterli değildir. Yargıç adaylarında, yargıçlık mesleğinin gerektirdiği dürüst, güvenilir ve ahlaklı olmak gibi özelliklerin de bulunması arzu edilir. Yalnız, kişiden kişiye büyük ölçüde değişebilen bu niteliklerin, özellikle yargıçlık mesleğine giriş aşamasında yapılan mülakatlarda aranması, araştırılması yargıç atamalarında keyfi uygulamaların ortaya çıkmasına neden olabilir.

b) Yargıçların Atanmaları

Acaba yargıçlar nasıl atanır; yani kimlerin yargıç olacağına kim, hangi usulle karar verir? Karşılaştırmalı örnekler incelendiğinde yargıçların bu sıfatı iki yöntemle kazandıkları gözlenmektedir; "**seçim sistemi**" ve "**doğrudan atama sistemi**" (Akkas, 2004). Seçim sisteminde yargıçlar ya doğrudan halk tarafından veya halk iradesini temsil eden parlamentolar tarafından seçilir. Örneğin İsviçre'de seçim sisteminin bu iki versiyonu da kullanılmaktadır. Bu ülkede yargıçlar federe devletler düzeyinde

doğrudan halk tarafından, federal devlet düzeyinde de ise parlamento tarafından seçilmektedir.

Yargıçların doğrudan halk tarafından seçilmesi yöntemi dünyada çok az tercih edilen bir yöntemdir. Bu yöntem tercih edildiği takdirde, yargıçların seçim yarışında siyasal tercihlerini ön plana çıkarabilecekleri veya toplumdaki güç odaklarıyla işbirliği yapabilecekleri ifade edilmektedir. En azından, seçilmek veya bir kez daha seçilmek için yargıçların halkın hoşuna gidecek "popülist" kararlara imza atmaları her zaman mümkündür. Örneğin, ABD'de de eyalet düzeyinde bazı yargıçlar seçimle belirlenmektedir. İlginçtir, bu örneklerde seçim tarihi yaklaşırken yargıçların sanıklara daha uzun süreli hapis cezası verdikleri gözlenmiştir (Huber ve Gordon, 2004). Aynı şekilde yargıçların seçimini halk iradesiyle dolaylı biçimde ilişkilendiren parlamento tarafından seçim yöntemi de, yüksek mahkemeler ve özellikle anayasa mahkemeleri için önerilen bir yöntem olmakla birlikte, genel olarak yargının politize olma riskini artıracığı ve dolayısıyla yargının bağımsızlığı ve tarafsızlığı ilkeleriyle bağdaşmayacağı için alt derece mahkemeleri açısından yaygın olarak tercih edilen bir yöntem değildir.¹⁰

Doğrudan atama sisteminde ise yargıçlar bir kişi, kurum veya organ tarafından atanmalarıyla yargıç sıfatını kazanmaktadırlar. Doğrudan atama yöntemi söz konusu olduğunda iki uçtan söz edilebilir: Bir uçta yargıçlar tamamen siyasal organlar (yani yasama ve yürütme organları) tarafından atanmaktadır; diğer uçta ise, yargıçların atanmasında yargı organı, kendisi tek söz sahibidir. Bu iki uç arasında, çeşitli ülkelerde karşımıza farklı uygulamalar çıkabilmektedir (Guarnieri ve Pederzoli, 2002: 19).

Avrupa'da atama sisteminin uygulandığı bir çok ülkede atama makamı devlet başkanıdır.¹¹ Devlet başkanı seçimini genellikle yüksek yargı kurullarının önerdiği veya gösterdiği adaylar arasından yapar (örneğin; Çek Cumhuriyeti, Yunanistan ve İrlanda). Bazı ülkelerde, örneğin İtalya'da devlet başkanının onayı tamamen formalite niteliğindedir; yargıç atamalarında asıl belirleyici olan "Yüksek Yargı Kurulu"dur.

¹⁰ "Olağan (anayasa mahkemeleri dışında kalan) mahkemelerdeki yargıçların atamalarının parlamentoda yapılacak oylamalara konu olması uygun değildir, çünkü bu gibi hallerde, siyasi kaygıların bir adayın nesnel özelliklerine baskın çıkma tehlikesi görmezden gelinemeyecek kadar büyüktür." (Venedik Komisyonu, Yargısal Atamaları Raporu, p.47)

¹¹ Devlet başkanı koltuğunda kimin oturduğu devlet tipine göre değişir: İngiltere veya İspanya gibi monarşilerde, kral veya kraliçe; Almanya veya ABD gibi cumhuriyetlerde, cumhurbaşkanı veya başkan "devlet başkanı" sıfatını taşır.

İstisnai bazı örneklerde, devlet başkanı yargı organının değil de siyasi bir organın önerisi üzerine atama yapar. Örneğin Malta'da, yargıçlar başbakanın önerisi üzerine cumhurbaşkanı tarafından atanır. Bazı ülkelerde, örneğin İsveç'te, atama makamı hükümettir. Bazı ülkelerde ise bu yetki yürütme organının iki kanadı, yani hükümet ve devlet başkanı arasında paylaştırılmıştır; örneğin Hollanda'da yargıçlar, kraliçe ve adalet bakanının ortak kararnamesiyle atanır. Son olarak, bazı ülkelerde, yargıçların doğrudan yüksek yargı kurulları tarafından atandığı gözlenmektedir. Portekiz bu ülkelere örnek olarak verilebilir (Venedik Komisyonu, Yargısal Atamalar Raporu, 2007).

c) Yargıçların Yükseltmeleri

Yükselme, yargıçların tecrübe ve başarılarıyla doğru orantılı olarak mesleki kariyerlerinde daha üst basamaklara çıkmaları anlamına gelir. Yükselme, nihayetinde bir yargıcı kendisini geliştirmeye teşvik ettiği gibi, onun işine şevkle sarılmasını, verimli olmasını da sağlar. Her meslek sahibi gibi, yargıçlar da zaman içerisinde mesleklerinde en üst noktaya gelmek için çaba harcarlar. Gayet doğal ve insani olan bu istek, eğer yükselmeler objektif ölçütlere bağlanmazsa siyasi iktidar tarafından yargıçlar üzerinde baskı kurmak için bir araç olarak kullanılabilir. Siyasi iktidara yakın veya yandaş olan yargıçların yükseltmeleri, diğerlerinin tecrübe ve başarı bağlamında hak ettikleri halde yükseltmemeleri yargının iç dengelerini bozabileceği gibi, yargının bağımsızlığını da zedeler.

d) Yargıçların Atanmalarında ve Yükseltmelerinde Esas Alınacak Ölçütler

Yargıçların atanmalarında ve yükseltmelerinde esas alınacak ölçütler yargının bağımsızlığı açısından büyük önem taşır.¹² Eğer yargıçların mesleğe başlarken atanmalarında ve mesleki kariyerleri boyunca yükseltmelerinde objektif ölçütler geçerli olmazsa yargının bağımsızlığı konusunda şüpheler ortaya çıkabilir. Bu

¹² "Yargıcılık mesleğine, yeterli hukuk eğitimi görmüş yetenekli ve kişilikli bireyler seçilecektir. Seçim yönteminde, amaca aykırı düşüncelerin rol oynamasını engelleyecek tedbirler alınmalıdır. Yargıçların seçiminde, kimseye karşı, ırk, renk, cinsiyet, din, siyasi veya diğer fikirler, millî veya sosyal köken ve malvarlığı gibi düşüncelerle hiçbir ayırım yapılmayacak; ancak, yargıç adayının ülke vatandaşı olması şartı ayrımcılık olarak nitelendirilemeyecektir."; "Yargıcılık sıfatının kazanılması, objektif esaslara, özellikle kişilik, yetenek ve tecrübeye dayanmalıdır." (BM, Yargı Bağımsızlığının Temel İlkeleri, 10, 13); "Yargıçların profesyonel kariyerlerine ilişkin tüm kararlar nesnel ölçütlere dayanmalı ve yargıçların seçimleri ve kariyerleri; nitelik, safiyet (integrity), yetenek ve verimlilik ilkeleri ışığında liyakata bağlı olmalıdır. Yargıçların seçimleri ve kariyerlerine ilişkin karar alan otorite, hükümetten ve idareden bağımsız olmalıdır. Bu otoritenin bağımsızlığını güvence altına almak için, ilgili kurallarda, örneğin söz konusu otoritenin üyelerinin yargı tarafından seçilmesi ve usule ilişkin konuların bizzat bu otorite tarafından kararlaştırılması güvence altına alınmalıdır." (Avrupa Konseyi, Tavsiye Kararı, 1. ilke, 2.c.)

yüzden yargıç atamalarında ve yükseltmelerinde esas ölçüt olarak "**liyakat**", yani yargıcın yetenekleri, kapasitesi ve meziyetleri kabul edilmelidir. Bu niteliklerin bulunup bulunmadığının da objektif yöntemlerle tespit edilmesi şarttır. Örneğin, bir kişi yargıç olmak için gereken niteliklere sahip olduğu için değil de bir siyasal partinin üyesi olduğu için yargıç olarak atanıyorsa ya da bir yargıç başarılı olduğu için değil de siyasal iktidara yakın olduğu için terfi alıyorsa artık yargının bağımsızlığından söz etmek mümkün olmaz. Güney Afrika'da, ırk ayrımı rejiminin (*apartheid*) geçerli olduğu dönemde yargı ile ilgili gelişmeler bu konuda olumsuz bir örnek olarak verilebilir. Bu dönemde, ırk ayrımı rejiminin mimarı olan ve beyazların kontrolündeki "Ulusal Parti" (*National Party*) hükümeti, mahkemelere ya siyaseten kendisine yakın olan kişileri veya siyaseten kendisine yakın olmasa bile ırk ayrımı rejimine karşı çıkmayan hukukçuları yargıç olarak atamıştır. Sonuçta, Güney Afrika'da ırk ayrımı rejimi zamanında, yargı organı ayrımcı siyasal iktidarın isteğine uygun olarak, "tümü erkek, tümü beyaz, tümü orta sınıf ve ağırlıklı olarak Afrikaans dilini konuşan" yargıçlardan oluşmuştur (Rickard, 2003: 2).

e) Türkiye'de Yargıç Adaylarının Nitelikleri, Yargıçların Atanması ve Yükseltilmesi

Türkiye'de yargıçların mesleğe girişlerinde "**bürokratik model**" ve "**doğrudan atama sistemi**" uygulanmaktadır. Yürürlükteki düzenlemeye göre (2802 sayılı "Hakimler ve Savcılar Kanunu", m. 9/A), yargıçların mesleğe girişlerinde aşamalı bir yöntem uygulanmaktadır. Öncelikle ÖSYM tarafından yazılı bir sınav yapılmakta, yazılı sınavda başarılı olanlar mülakata çağrılmaktadır. Toplam yedi üyesi bulunan Mülakat Kurulunun oluşumu şöyledir: Adalet Bakanlığı Müsteşarı veya görevlendireceği Müsteşar Yardımcısı (başkan), Teftiş Kurulu Başkanı, Ceza işleri, Hukuk işleri ve Personel Genel Müdürleri ile Türkiye Adalet Akademisi Yönetim Kurulunun her sınav için kendi üyeleri arasından belirleyeceği iki üye. Mülakatı geçen adaylar, meslek öncesi eğitim almakta, bu eğitimin sonunda yazılı bir sınava tabi tutulmaktadırlar. Bu sınavda da başarılı olanlar HSYK tarafından mesleğe kabul edilerek atamaları yapılmaktadır. HSYK'nın atama kararları Resmi Gazete'de yayımlanır (2802 sayılı "Hakimler ve Savcılar Kanunu", m. 13).

Yukarıda açıklanan yöntemde, "Mülakat Kurulu"nun Adalet Bakanlığının kontrolünde olması ve yargıçların mesleğe kabul işlemlerinin yapan HSYK'da Adalet Bakanı ve Adalet Bakanlığı Müsteşarı'nın yer alması uluslararası standartlara uygun olmadığı gerekçesiyle eleştirilmiştir (Avrupa Birliği Komisyonu, İstisari Ziyaret

Raporu, IV, 2008, 2.12.1.)¹³. 2010 anayasa değişikliğiyle, kurulun yapısı önemli ölçüde değiştirilmiş olmakla birlikte, Adalet Bakanı ve Adalet Bakanlığı Müsteşarının üyeliği muhafaza edilmiş, hatta bazı konularda Adalet Bakanının yetkileri artırılmıştır.

Türkiye'de yargıçların yükseltilmesinde ise, yargıçlara temyiz sürecinde verilen "notlar" önemli bir rol oynamaktadır. Bu uygulama şu noktalarda eleştirilmektedir: "Türk temyiz sisteminin kendine özgü bir özelliği olarak, kararları temyizde incelenirken hakimler ve savcılar hakkında not verilmesi yargı bağımsızlığı açısından bir iç tehdit oluşturmaktadır. Bu, temyiz edilen kararların sadece hukuka uygunlukları ve buna göre [onanması] veya [bozulması] bakımlarından incelenmediği, ayrıca kalitelerinin de değerlendirildiği ve kararları yazanların pek iyiden zayıfa doğru derecelendirilmekte olduğu anlamına gelmektedir. Hangi nedenle verildikleri bilinmeyen bu notlar hakim ve savcılarının terfisinde önemli bir kriter teşkil etmektedir." (Giegerich, 2009: 26)

f) Tayin ve Nakil

Tayin ve nakil yargıçlar üzerinde baskı kurmak için kullanılabilir. Birincisi, yargıçlar belli bir süre görev yaptıkları yerlerde doğal olarak yerleşik hayata geçerler. Özellikle evli ve çocuklu yargıçların aile düzeni de belli bir süre görev yaptıkları yerde şekillenir. Bu durumda yargıçlar sık sık görev yerlerinin değiştirilmesini, düzenlerinin bozulmasını istemezler. İşte, tayin ve nakil yapmaya yetkili organ, yargıçların bu insani kaygılarını kötüye kullanarak yargıçları nakil tehdidiyle kontrol altında tutmaya çalışabilir. İkincisi, yargıçların görev yaptıkları yerler, sosyal ve ekonomik anlamda eşit şartlarda değildir. Yargıçlar da, yine doğal olarak, aileleriyle birlikte daha iyi yerlerde ikamet etmek, yaşamak isteyebilirler. Bu durumda, tayin ve nakil konusunda yetkili makam yargıçlar üzerinde baskı kurmak için "iyi yerlere tayin ve nakil" vaadini bir araç olarak kullanabilir. Tüm bu anlatılanlar nedeniyle, yargı bağımsızlığının gereği olarak birçok devletin anayasasında ve konuyla ilgili uluslararası belgelerde, yargıçlara "**coğrafi güvence**" tanınmış, yani yargıçların kendi istekleri dışında, yer ve görevlerinin değiştirilemeyeceği esası kabul edilmiştir.

Türkiye'de 1961 Anayasası'nda yargıçlar için "coğrafi güvence"ye yer verilmiş, ancak 1972 yılında 2556 sayılı "Hakimler Kanunu"nda yapılan değişiklikle bu uygulama

¹³ Bu düzenleme anayasaya aykırı olduğu gerekçesiyle Anayasa Mahkemesi'nin önüne gelmiş, ancak Anayasa Mahkemesi söz konusu düzenlemeyi anayasaya aykırı bulmamıştır (E. 2005/47, K. 2007/14, KT. 07.02.2007; RG. 29.11.2007-26715).

kaldırılmış ve "bölge sistemi"ne geçilmiştir. 1982 Anayasası'nda da muhafaza edilen bölge sistemine göre, HSYK tarafından çıkarılan atama ve nakil yönetmeliğine uygun olarak belirlenen bölgelerde yargıçlar "münavebe" ile belli süre görev yapmaktadırlar. Coğrafi güvence sistemi yerine bölge sistemine geçilmesi, yargı bağımsızlığına ters düştüğü gerekçesiyle literatürde eleştirilmiştir (Özen, 2010: 47).¹⁴

g) Disiplin İşleri, Görevden Uzaklaştırılma ve Görevden Alınma

Disiplin işleri yargıçlar açısından özel bir önem taşır. Yukarıda ifade edildiği gibi, yargıçların sadece iyi hukuk bilmeleri yeterli olmaz; yargıçlık mesleğini gereği gibi, layıkıyla icra edebilmeleri için toplum nezdinde güvenilir, dürüst, ahlaklı bir imaja sahip olmaları şarttır. Yargıçların sicillerine işlenen disiplin cezaları meslekte yükselmelerine engel olabileceği gibi, toplum nezdinde güvenilirliklerini olumsuz yönde etkileyebilir. Bu yüzden, yargıçlar açısından çok olumsuz sonuçları olan bu cezalar siyasal iktidar tarafından bir tehdit aracı olarak kullanılabilir.

Yargının bağımsızlığı ilkesi açısından yargıçların disiplin işlerinde gözetilmesi gereken bazı standartlar şöyle sıralanabilir:¹⁵

- Disiplin suçları ve cezaları mutlaka önceden ve açık bir biçimde yasa ve yönetmeliklerde belirlenmiş olmalıdır.
- Disiplin süreci; açık ve şeffaf olmalı; süreçteki hukuki yollar kolaylıkla işletilebilmeli, bilgi ve belgelere rahatça ulaşılabilir.
- Disiplin makamı bağımsız ve tarafsız olmalıdır.
- Disiplin kararları yargısal denetime açık olmalıdır.

¹⁴ Bu konunun önemi yakın tarihli bir çalışmada vurgulanmış, tayin ve nakil Türkiye'de yargıçların ve savcılarının "kabusu" olarak nitelendirilmiştir. Sözü edilen çalışmada, yargıçların ve savcılarının bu konuyu yargı bağımsızlığına yönelik en önemli tehditlerden biri olarak algıladığına da işaret edilmiştir (Sancar ve Atılğan, 2009: 80-83).

¹⁵ "Yargı kurulları veya disiplin mahkemeleri, disiplin soruşturmaları üzerinde belirleyici bir etkiye sahip olmalıdır. Disiplin organlarının kararlarına karşı, bir yargı organı önünde temyiz olanağı sağlanmalıdır." (Venedik Komisyonu, Yargıçların Bağımsızlığı Raporu, Sonuç 6); "Yargı içerisinde oluşabilecek korporatizmin olumsuz etkilerinden kaçınabilmek için; bir tarafta yargı bağımsızlığı ve öz-yönetimi ile diğer tarafta yargı organının hesap verme zorunluluğunun sağlanması ihtiyacı arasında bir denge kurulmalıdır. Bu bağlamda, yargıçlar hakkındaki disiplin tedbirlerinin, meslektaşların birbirlerini kollamasının yaratacağı olumsuz etkilerden uzak ve etkin bir biçimde uygulanması güvence altına alınmalıdır." (Venedik Komisyonu, Yargısal Atamalar Raporu, s. 51); "...Yasalar, disiplin soruşturmasına tabi yargıçların, en azından [AİHS]'de öngörülen adil yargılanma ilkesinin sağladığı imkanlara, örneğin soruşturmanın makul bir zaman dilimi içerisinde karara bağlanması ve yargıçların kendilerine yönelik suçlamalara cevap verme haklarının olması gibi koşullara sahip olduklarını güvence altına alan uygun usul hükümlerini içermelidir." (Avrupa Konseyi, Tavsiye Kararı, 6. ilke, 3)

Türkiye'de yargıç ve savcılarının denetimine ilişkin düzenleme 1982 Anayasasının 144. maddesinde yer almaktaydı:

Hakim ve savcılarının görevlerini; kanun, tüzük, yönetmeliklere ve genelgelere (Hakimler için idari nitelikteki genelgelere) uygun olarak yapıp yapmadıklarını denetleme; görevlerinden dolayı veya görevleri sırasında suç işleyip işlemediklerini, hal ve eylemlerinin sıfat ve görevleri icaplarına uyup uymadığını araştırma ve gerektiğinde haklarında inceleme ve soruşturma, Adalet Bakanlığının izni ile adalet müfettişleri tarafından yapılır. Adalet Bakanı soruşturma ve inceleme işlemlerini, hakkında soruşturma ve inceleme yapılacak olandan daha kıdemli hâkim veya savcı eliyle de yaptırabilir.

Bu düzenleme bağlamında literatürde, yargıç ve savcılarının denetiminin Adalet Bakanı'nın iznine bağlı olması ve inceleme ve soruşturmanın Adalet Bakanlığı'na bağlı "adalet müfettişleri" tarafından yapılması yargı bağımsızlığına ters düştüğü gerekçesiyle eleştirilmiştir (Özen, 2004: 52-53).

Halkoylamasında kabul edilen 2010 anayasa değişikliğiyle 144. madde değiştirilmiş ve bu maddede yer alan düzenleme küçük farklarla HSYK'ya ilişkin 159. maddeye aktarılmıştır. 144. maddenin değiştirilmiş hali ve 159. maddeye aktarılan hüküm şu şekildedir:

Madde 144. Adalet hizmetleri ile savcılarının idari görevleri yönünden Adalet Bakanlığınca denetimi, adalet müfettişleri ile hakim ve savcı mesleğinden olan iç denetçiler; araştırma, inceleme ve soruşturma işlemleri ise adalet müfettişleri eliyle yapılır. Buna ilişkin usul ve esaslar kanunla düzenlenir.

Madde 159/9. Hakim ve savcılarının görevlerini; kanun, tüzük, yönetmeliklere ve genelgelere (hakimler için idari nitelikteki genelgelere) uygun olarak yapıp yapmadıklarını denetleme; görevlerinden dolayı veya görevleri sırasında suç işleyip işlemediklerini, hal ve eylemlerinin sıfat ve görevleri icaplarına uyup uymadığını araştırma ve gerektiğinde haklarında inceleme ve soruşturma işlemleri, ilgili dairenin teklifi ve Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu Başkanının oluru ile Kurul müfettişlerine yaptırılır. Soruşturma ve inceleme işlemleri, hakkında soruşturma ve inceleme yapılacak olandan daha kıdemli hakim veya savcı eliyle de yaptırılabilir.

Görüldüğü gibi değişiklikle, yargıç ve savcılarının denetim yetkisi HSYK'ya devredilmiş, kurulun denetim yetkisi dışında kalan, yargı göreviyle ilgili olmayan adalet hizmetlerinin ve savcılarının idari görevleri yönünden denetimi için Adalet Bakanlığı bünyesinde yeni bir teftiş kurulu oluşturulmuştur. Değişiklikte yer alan

düzenlemede, yargıçların ve savcılarının denetiminin HSYK'ya bırakılması ve HSYK'ya bağlı müfettişler eliyle yapılacağının öngörülmesi olumlu görülebilir. Ancak burada iki noktaya dikkat çekmemiz gerekir: Birincisi, Adalet Bakanı halen kurulun başkanı ve üyesidir ve kurulun yönetim ve temsil yetkisi ona aittir. Dolayısıyla, "...görünüşte Kurula bağlanan adalet müfettişleri, Adalet Bakanı Kurulun başkanı olduğu için fiilen yine Adalet Bakanlığı'na bağlı çalışacaklardır." (Göztepe, 2010: 37) İkincisi, inceleme ve soruşturma işlemleri, yürürlükteki düzenlemede öngörüldüğü gibi, HSYK Başkanı'nın, yani Adalet Bakanı'nın "oluru"na bağlanmıştır. Dolayısıyla, bu konudaki eleştiriler geçerliğini korumaktadır.

Son olarak, yargıçlar keyfi biçimde, örneğin sadece siyasal iktidarın hoşuna gitmeyen kararlar aldıkları için görevden alınamamalı veya görevden uzaklaştırılamamalıdır. Kuşkusuz, yargıçlar da diğer kamu görevlileri gibi, kendilerine verilen yetkileri kötüye kullandıklarında, suç işlediklerinde cezasız kalmaları ve yargıçlık görevini sürdürmeleri söz konusu olamaz. Ancak yargıçların bu anlamda görevlerine son verilirken veya görevlerini geçici süre yapmaları yasaklanırken ekstra güvencelerle donatılmış soruşturma ve cezalandırma mekanizmalarının işletilmesi gerekir. Çünkü, herhangi bir şekilde siyasal iktidarın kontrolünde olan soruşturma ve cezalandırma mekanizmaları yargıçlar üzerinde doğrudan baskı kurmanın en etkili yollarından biridir. Buna göre, yargıçların görevden alınabilmesi, **"çok istisnai durumlar"** dışında, mümkün olmamalıdır. "Çok istisnai durumlar" esas olarak iki konuyu kapsar: akli veya fiziki yetersizlik ve ceza hukuku anlamında suç işlemek.¹⁶

1982 Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında yargıçların görevden uzaklaştırılamaması ve görevden alınamamasına ilişkin güvenceler 139. maddede düzenlenmiştir:

Hakimler ve savcılar azlolunamaz, kendileri istemedikçe Anayasada gösterilen yaştan önce emekliye ayrılamaz; bir mahkemenin veya kadronun kaldırılması sebebiyle de olsa, aylık, ödenek ve diğer özlük haklarından yoksun kılınamaz.

Meslekten çıkarılmayı gerektiren bir suçtan dolayı hüküm giymiş olanlar, görevini sağlık bakımından yerine getiremeyeceği kesin olarak anlaşılanlar veya meslekte kalmalarının uygun olmadığına karar verilenler hakkında kanundaki istisnalar saklıdır.

¹⁶ "Yargıçlar, görevleri dolayısıyla-fakat yalnızca görevleri dolayısıyla-dokunulmazlığa sahip olmalıdır." (Venedik Komisyonu, Yargıçların Bağımsızlığı Raporu, Sonuç 10); "Atanmış yargıçlar, zorunlu emeklilik yaşına kadar, geçerli sebepler olmaksızın, görevlerinden kalıcı olarak alınamazlar. Yasal olarak kesin bir şekilde tanımlanması gereken bu gibi sebepler, yargıcın belli bir süre için göreve seçildiği ülkelerde uygulanabilir veya yargısal işlevlerin yerine getirilememesi, cezai suçların işlenmesi veya disiplin kurallarının ciddi ihlalleri söz konusu olduğunda ortaya çıkabilir." (Avrupa Konseyi, Tavsiye Kararı, 6. ilke, 2); "Yargıçlar ancak ehliyetlilik veya kendilerini görevlerini yapmaktan alıkoymabilecek davranışları sebebiyle geçici veya sürekli olarak görevden alınabilir." (BM, Yargı Bağımsızlığının Temel İlkeleri, 18)

Anayasanın 139. maddesinde yargıç ve savcılar için "**azletme yasağı**" öngörülmele birlikte, burada bazı yazarlar tarafından "zımni", yani üstü örtülü azil olarak nitelendirilen (Centel, 1998: 18) 159. maddenin son fıkrasındaki düzenlemeye dikkat çekmemiz gerekir. Söz konusu düzenlemeye göre:

Adalet Bakanı Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun ilk toplantısında onaya sunulmak üzere, gecikmesinde sakınca bulunan hallerde hizmetin aksamaması için hakim ve savcılar geçici yetki ile görevlendirebilir.

2010 anayasa değişikliğiyle bu madde şu şekilde kaleme alınmıştır:

Adalet Bakanlığının merkez, bağlı ve ilgili kuruluşlarında geçici veya sürekli olarak çalıştırılacak hâkim ve savcılar ile adalet müfettişlerini ve hâkim ve savcı mesleğinden olan iç denetçileri, muvafakatlerini alarak atama yetkisi Adalet Bakanına aittir.

Görüldüğü gibi teklifle, Adalet Bakanı'nın "**zımni azil**" yetkisi muhafaza edilmekte, ilgili yargıç veya savcının muvafakatının aranacağı belirtilmekle birlikte, Adalet Bakanı'nın kararını HSYK'nın onayına sunma zorunluluğu kaldırılmaktadır.

h) Yargıçların Görev Süresi

Yargıçlar, kural olarak, diğer kamu görevlileri gibi, belli bir süre için bu görevi yerine getirirler. Ancak yargıçların görev süresinin nasıl düzenlendiği, anayasal sistem açısından diğer kamu görevlilerinden çok daha büyük önem taşır. Eğer yargıçların anayasa ve yasalarla belirlenmiş sabit bir görev süresi yoksa, görev süreleri keyfi bir biçimde kısaltılabiliyor ya da görevlerinden alınabiliyorlarsa, bağımsızlıkları tehlikeye girer.¹⁷

Yapılan ampirik bir çalışma, "**kadro güvencesi**"ne sahip olan ve ömür boyu atanan yargıçların, diğer yargıçlara göre siyasal iktidarın etkileme ve baskı girişimlerine daha cesurca ve kolaylıkla karşı koyabildiğini göstermektedir (Herron ve Randazzo, 2003).

¹⁷ "Yargıçlar, ister atansınlar ister seçilsinler, zorunlu bir emeklilik yaşına kadar veya belli görev süresi öngörülen hallerde ise görev sürelerinin tamamlanmasına kadar güvenceli bir mesleki statüye sahip olmalıdırlar." (Avrupa Konseyi, Tavsiye Kararı, 1. İlke, 3); "...Yargıçlar için deneme sürelerinin belirlenmesi, bağımsızlık ilkesi açısından sorunlar taşımaktadır." (Venedik Komisyonu, Yargıçların Bağımsızlığı Raporu, Sonuç 5)

Türkiye'de Anayasa'nın 139. maddesiyle, yargıçların kendileri istemedikçe Anayasada gösterilen yaştan önce emekliye ayrılamayacakları ifade edilerek görev süresi konusunda güvence sağlanmıştır.

i) Yargıçların Özlük Hakları

Yargıçlar yaptıkları görev gereği, büyük menfaat uyuşmazlıklarını çözüme kavuşturmak durumunda olabilirler. Bu ihtimalde, söz konusu uyuşmazlıkların tarafları, yargıçlara hukuka aykırı olarak maddi avantajlar sağlama vaadinde bulunabilirler. Yargıda bu tür yolsuzlukları önlemenin en etkin yollarından biri yargıçlar açısından maddi avantajları çekici olmaktan çıkarmaktır. Bu da ancak yargıçların kendilerine teklif edilebilecek maddi avantajlara iltifat etmeyecek bir gelir seviyesine yükseltilmeleriyle mümkün olabilir. Bu yüzden yargı mensuplarının özlük hakları ve ücretleri yargı bağımsızlığı ilkesi göz önüne alınarak düzenlenmelidir.

"Yargıçların Bağımsızlığı Raporu"nda yargıçların ücretleri ve özlük hakları ile yargı bağımsızlığı arasındaki ilişki şu şekilde ifade edilmektedir:

7. Yargıçlar için, mevkilerinin onuruna ve görevlerinin kapsamına uygun bir ücret düzeyi güvence altına alınmalıdır.
8. Yargıçlar için öngörülen fakat dağıtımı keyfi bir unsur içeren ikramiye ve finansal olmayan imtiyazlar süreç içinde kaldırılmalıdır.

1982 Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 139. maddesinin 1. fıkrasında bu konuda şu güvenceye yer verilmektedir: "Hakimler ...bir mahkemenin veya kadronun kaldırılması sebebiyle de olsa, aylık, ödenek ve diğer özlük haklarından yoksun kılınamaz." Bununla birlikte, Anayasamızda yargıçların görevlerine uygun bir hayat seviyesi sağlamalarına yetecek bir ücret almaları gerektiği şeklinde bir ilkeye yer verilmemiştir.

Yargıçların özlük hakları konusunu tartışırken bununla ilgili bir başka konu üzerinde daha durmamız gerekir: Acaba yargı örgütünün kendine ait bir bütçesinin olması yargı bağımsızlığı açısından önem taşır mı?

Yargılama faaliyeti ve hukuk işlerinin de, diğer kamu hizmetlerinde olduğu gibi, belli bir maliyeti vardır. Dolayısıyla, yargı organına ve yargı işlevine de belli bir bütçe ayrılması gerekir. Bu bütçe, yargılama faaliyetlerini siyasal iktidarın kontrol

etmesine veya etkilemesine imkân vermeyecek biçimde oluşturulmalıdır. Örneğin, mahkemelerin fiziki (lojistik) olanaklarının ve personelinin yeterli olmaması veya bu unsurların siyasal iktidar tarafından keyfi biçimde düzenlenmesi halinde, söz konusu koşullar yargı üzerinde bir baskı aracına dönüşebilir. Bu yüzden arzu edilen yargının oluşturulmasında kendisinin büyük ölçüde söz sahibi olduğu ayrı bir bütçesinin olmasıdır.

Yargının bütçesi hazırlanırken mutlaka yargının da görüşü alınmalı ve bütçe ağırlıklı olarak yargı organının istek ve beklentileri doğrultusunda hazırlanmalıdır. Yargı bütçesinin hazırlanmasında dünyada uygulanan belli başlı iki yöntemden söz edilebilir. Birinci yöntem, ABD ve Japonya'da olduğu gibi, yargının bütçesini kendisinin hazırlaması ve parlamentoya sunmasıdır. Bu yöntemin tercih edilmesinin altında iki temel düşünce yatmaktadır. Birincisi, yargı organının ihtiyaçlarını en iyi kendisi bileceğinden ve takdir edeceğinden yargı bütçesi yargının elinden çıkmalıdır. İkincisi, bu yöntem yargı bağımsızlığını korumak için en uygun yöntemdir. İkinci yöntem, yargının bütçesinin yürütme organı, genellikle de yürütme organı içerisinde adalet bakanlığı tarafından hazırlanmasıdır. Bu yöntem tercih edilirken ise, adalet hizmetinin nihayetinde bir kamu hizmeti olduğu düşüncesinden hareket edilmektedir. Genel olarak tüm kamu hizmetlerini planlamak ve yürütmekle görevli olan yürütme organı; özel olarak ise, adalet hizmetini yürütmekle görevli olan adalet bakanlığı, yargının bütçesini en iyi takdir edebilecek organdır. Bu bakış açısı ve söz konusu yöntem, yürütme organının yargı organına geleneksel olarak müdahale etme eğiliminde olmadığı pekişmiş demokrasilerde kabul görmekle birlikte, son zamanlarda bu tür demokrasilerde dahi adalet hizmetlerinin idaresinin ve yürütülmesinin adalet bakanlıklarının görev alanlarından çıkarılması eğiliminin arttığı gözlenmektedir.

Türkiye'de yargı bütçesinin hazırlanması ve yönetimi, yargıçların ve savcılarının maaşlarının ödenmesi de olmak üzere, Adalet Bakanlığı'nın, dolayısıyla yürütme organının yetkisindedir. Bu konuda mahkemelerin veya HSYK'nın asli bir yetkisi bulunmamaktadır. Yüksek mahkemeler dışında mahkemelerin kendilerine ait bir bütçeleri de yoktur. Bu durumda, "...bağımsızlık kavramının aksine, yargının mali kaynakları, yürütmenin mutlak iradesine..." bırakılmaktadır (Avrupa Birliği Komisyonu İstişari Ziyaret Raporu, I: 104)

Sonuç

Bu çalışma notunda, çağdaş liberal demokratik rejimlerin tanımlayıcı unsurlarından biri olan yargının bağımsızlığı ilkesini ele aldık. Günümüzde yargının bağımsızlığının sadece hukuk devleti ilkesi veya temel hak ve özgürlüklerin korunması açısından değil, siyasal ve sosyal başka alanlar, örneğin ekonomik büyüme gibi gelişme göstergeleri açısından da önem taşıdığı vurgulanmaktadır (Feld ve Voigt, 2003). Sonuçta, toplumsal düzenin kurulması ve geliştirilmesi açısından bu kadar önem taşıyan yargının bağımsızlığı ilkesini hayata geçirebilmek için yukarıda değindiğimiz konularda, yasama ve yürütme organlarının yargıyı olumsuz yönde etkilemesine imkân verecek düzenlemelerden kaçınılması gerekir. Bu bağlamda, yukarıda ilgili başlıklarda açıkladığımız gibi, Türkiye'de 2010 yılında yapılan anayasa değişikliklerinin de bu konudaki tartışmaları sona erdirdiği söylenemez.

KAYNAKÇA

Akkas, Sarkar Ali, "Appointment of Judges: A Key Issue of Judicial Independence", *Bond Law Review*, Vol. 16, No. 2, 2004, ss. 200-210.

"Avrupa Birliği Komisyonu, Yargının Etkililiği Hakkında Dördüncü İstisari Ziyaret Raporları", *Adalet Bakanlığı Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü İnternet Sitesi*, <http://www.abgm.adalet.gov.tr/altmenu/istisari_ziyaret.html>

Bali, Aslı Ü., "Unpacking Turkey's "Court-Packing" Referendum", *Middle East Report Online*, November 5, 2010 <<http://www.merip.org/mero/mero110510.html>>

Barak, Aharon, *The Judge in a Democracy*, 2. baskı, Princeton University Press, Princeton, 2008.

Bell, John, *Judiciaries within Europe: A Comparative Review*, Cambridge University Press, Cambridge, 2006.

Cappelletti, Mauro, "Who Watches the Watchmen? A Comparative Study on Judicial Responsibility", *The American Journal of Comparative Law*, Vol. 31, No. 1, 1983, ss. 1-62.

Castaldi, Lauren, "Judicial Independence Threatened in Venezuela: The Removal of Venezuelan Judges and the Complications of Rule of Law Reform", *Georgetown Journal of International Law*, Vol. 37, No. 3, 2006, ss. 477-506.

CEELI Concept Paper, "Judicial Independence: A Concept Paper", *Central European and Eurasian Law Initiative Concept Paper Series*, April 26, 1999.

Centel, Nur, "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne Göre Mahkemelerin Bağımsızlığı ve Tarafsızlığı ve Türk Hukuku", *Prof. Dr. Nurullah Kunter'e Armağan*, İstanbul, 1998.

Feld, Lars P., Stefan Voigt, "Economic Growth and Judicial Independence: Cross-Country Evidence Using a New Set of Indicators", *European Journal of Political Economy*, Vol. 19, 2003, ss. 497-527

Gewirtz, Paul, "Independence and Accountability of Courts", *China Law Review*, Vol. 1, No. 1, 2005, pp. 11-26.

Giegerich, Thomas, "Yargının Bağımsızlığı-Kavramsal Çerçeve, Tarihi Gelişim, Tarafsızlıkla İlişkisi ve Türkiye Üzerine Gözlemler", *Yargının Bağımsızlığı, Taarafsızlığı ve Etkililiği* içinde, Der: Ahmet Taşkın, Türkiye Adalet Akademisi Yayınları, Ankara, 2009, ss. 21-53

Göztepe, Ece, "2010 yılı Anayasa Değişikliğinin Usul ve İçerik Açısından Genel bir Değerlendirmesi: Türkiye’de Demokrasinin Kaderi", *Birikim*, S. 254, Haziran 2010.

Guarnieri, C., P. Pederzoli, *The Power of Judges: A Comparative Study of Courts and Democracy*, Çev: C. A. Thomas, Oxford University Press, Oxford, 2002.

Hendley, Kathryn, "'Telephone Law' and the 'Rule of Law': The Russian Case," *Hague Journal on the Rule of Law*, Vol. 1, No. 2, 2009, ss. 241-264.

Herron, Erik S. ve Kirk A. Randazzo, "The Relationship Between Independence and Judicial Review in Post-Communist Courts", *Journal of Politics*, Vol. 65, 2003, pp. 422-438.

Hilbink, Lisa, *Judges beyond Politics in Democracy and Dictatorship: Lessons from Chile*, Cambridge University Press, Cambridge, 2007.

Howard, Robert M. ve Henry F. Carey, "Is an Independent Judiciary Necessary for Democracy?", *Judicature*, Vol. 87, No. 6, 2004, ss. 284-290.

Huber, Gregory ve Sanford Gordon, "Accountability and Coercion: Is Justice Blind when It Runs for Office?", *American Journal of Political Science*, Vol. 48, No. 2, 2004, ss. 247-263.

International Principles on the Independence and Accountability of Judges, Lawyers And Prosecutors, A Practitioners' Guide, Practitioners' Guide Series No 1, International Commission of Jurists, Geneva, 2004.

Jayawickrama, Nihal, *The Judicial Application of Human Rights Law : National, Regional, and International Jurisprudence*, Cambridge University Press, Cambridge, 2002.

"Judicial Independence", *CONSTITUTIONMAKING.ORG*, Option Report, May 22, 2008.

La Porta, Rafael, Florencio Lopez-de-Silanes, Cristian Pop-Eleches, Andrei Shleifer, "Judicial Checks and Balances", *Journal of Political Economy*, Vol. 112, No. 2, 2004, ss. 445-470

McKenna, M. C., *Franklin Roosevelt and the Great Constitutional War: The Court-Packing Crisis of 1937*, Fordham University Press, New York, 2002.

Menéndez, Jorge Fernández, "Mexico: the Traffickers' Judges", *Global Corruption Report 2007, Corruption in Judicial Systems içinde*, Der: Transparency International, Cambridge University Press, Cambridge, 2007, ss. 77-79.

Moyo, Gugulethu, "Corrupt Judges and Land Rights in Zimbabwe", *Global Corruption Report 2007, Corruption in Judicial Systems içinde*, Der: Transparency International, Cambridge University Press, Cambridge, 2007, ss. 35-39.

Özen, Muharrem, *Hakimin Cezai Sorumluluğu*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2004.

Özen, Muharrem, "Yargı Bağımsızlığını Zedeleyen Düzenleme, Uygulamalar ve Bağımsızlığı Sağlamaya Yönelik Çözüm Önerileri", *Ankara Barosu Dergisi*, Yıl 68, 2010/1, ss. 31-65.

Özkorkut, Nevin Ünal, "Yargı Bağımsızlığı Açısından Osmanlı'da ve Günümüz Türkiye'sinde Yargıya Genel Bir Bakış", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 57, S. 1, 2008 ss. 225-242.

Ramseyer, J. Mark ve Eric. Rasmusen, *Measuring Judicial Independence : The Political Economy of Judging in Japan*, University of Chicago Press, Chicago, 2003.

Rickard, Carmel, The Centre for Public Law, *University of Cambridge'te*, 4 Ekim 2003 tarihinde, *Judicial Reform: Function, Appointment and Structure* Konulu Konferansta Sunulan Tebliğ.

Russell, Peter H. ve David M. O'Brien, *Judicial Independence in the Age of Democracy : Critical Perspectives from Around the World*, University Press of Virginia, Charlottesville, 2001.

Sancar, Mithat ve Eylem Ümit Atılgan, "Adalet Biraz Es Geçiliyor...": *Demokratikleşme Sürecinde Hakimler ve Savcılar*, TESEV Yayınları, İstanbul, 2009.

Shetreet, S. ve J. Deschênes, *Judicial Independence: the Contemporary Debate*, M. Nijhoff, Boston, 1985.

Solomon, Peter H. ve Todd S. Foglesong, *Courts and Transition in Russia : The Challenge of Judicial Reform*, Westview Press, Boulder, 2000.

"Tavsiye Kararı": Hakimlerin Bağımsızlığı, Etkinliği ve Rolü Konusunda Avrupa Konseyi Üye Devlet Bakanlar Komitesi'nin 13 Ekim 1994 tarihli 516. toplantısında alınan R (94) 12 sayılı Tavsiye Kararı (*Recommendation No. R (94) 12 of the Committee of Ministers to Member States on Independence, Efficiency and Role of Judges, Adopted by the Committee of Ministers on 13 October 1994 at the 516th meeting of the Ministers' Deputies*)<http://www.coe.int/t/e/legal_affairs/legal_co-operation/administrative_law_and_justice/texts_&_documents/Conv_Rec_Res/Recommendation%2894%2912.asp>

"Temel İlkeler": Birleşmiş Milletler, 7. Suç Sorunları Kongresi, 28 Ağustos-6 Eylül 1985 tarihleri arasında Milano'da yapılan toplantıda kabul edilen ve BM Genel Kurulu, 13 Aralık 1985 tarih ve 40/146 sayılı kararıyla onaylanan "Yargı Bağımsızlığının Temel İlkeleri" (*The United Nations Basic Principles on the Independence of the Judiciary*, 1985) <<http://www2.ohchr.org/english/law/indjudiciary.htm>>

Trochev, Alexei, *Judging Russia, Constitutional Court in Russian Politics*, 1990-2006, Cambridge University Press, Cambridge, 2008.

Volcansek, Mary L., "Appointing Judges the European Way", *Fordham Urban Law Journal*, Vol. 34, 2007, ss. 363-385.

"Yargıçların Bağımsızlığı Raporu": Venedik Komisyonu, "Hukuk Yoluyla Demokrasi İçin Avrupa Komisyonu"nun 2010 tarihli Yargının Bağımsızlığı, 1. Bölüm: Yargıçların Bağımsızlığı" Konulu Raporu (CDL-AD(2010)004, European Commission for Democracy Through Law, Venice Commission, *Report on the Independence of the Judicial System, Part I: The Independence of Judges*, Adopted by the Venice Commission at its 82nd Plenary Session, Venice, 12-13 March 2010).<<http://www.venice.coe.int/docs/2010/CDL-AD%282010%29004-e.pdf>>

"Yargısal Atamalar Raporu": Venedik Komisyonu, "Hukuk Yoluyla Demokrasi İçin Avrupa Komisyonu"nun 2007 tarihli "Yargısal Atamalar" Konulu Raporu (CDL-AD(2007)028, "Judicial Appointments", European Commission for Democracy Through Law, Venice Commission, *Report adopted by the Venice Commission at its 70th Plenary Session*, Venice, 16-17 March 2007) <<http://www.venice.coe.int/docs/2007/CDL-AD%282007%29028-e.pdf>>

Yeginsu, Can, "Turkey Packs the Court", *The New York Review of Books*, Blog, September 22, 2010. <<http://www.nybooks.com/blogs/nyrblog/2010/sep/22/turkey-packs-court>>
